

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Brno 2010

Bc. Martina Krutílková

**UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno**

**Postavení dítěte v procesu rozhodování o výkonu rodičovské
zodpovědnosti při rozvodu rodičů**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Vedoucí diplomové práce:
PhDr. et Mgr. Zdeňka Vaňková**

**Vypracovala :
Bc. Martina Krutilková**

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Postavení dítěte v procesu rozhodování o výkonu rodičovské zodpovědnosti při rozvodu rodičů“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury, která je součástí této diplomové práce.

Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

Brno 31.03.2010

.....
Bc. Martina Krutílková

Poděkování

Děkuji paní PhDr. et Mgr. Zdeňce Vaňkové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce.

Také bych chtěla poděkovat své rodině za morální podporu, kterou mi poskytli při zpracování mé diplomové práce. Obzvlášť pak rodičům, za jejich harmonické manželství, ve kterém nikdy nepadlo slovo rozvod.

Bc. Martina Krutílková

OBSAH

Úvod	1
1. Legislativní úprava	3
1.1. Zákony v rozvodovém řízení	3
1.2. Zákon o rodině	5
1.3. Právní úprava mezinárodních sporů o dítě	9
2. Reakce dětí na rozvodovou situaci	14
2.1. Reakce dětí na rozvod rodičů	14
2.1.1. Předškolní věk	14
2.1.2. Mladší školní věk	15
2.1.3. Starší školní věk	15
2.1.4. Dospívání	16
2.2. Emoce dětí	16
2.3. Syndrom zavrženého rodiče	19
3. Jak pomoci dětem	22
3.1. Jak říci dětem o rozvodu	22
3.2. Střídavá výchova	23
3.2.1. Společná výchova	26
3.3. Rodinná mediace	27
3.4. Reintegrační centra	28
3.5. Krizové linky	30
4. Realizace vlastního průzkumu	33
4.1. Cíl práce a hypotézy	33
4.2. Charakteristika výběrového souboru	33
4.3. Metodologie	34
4.4. Vyhodnocení dotazníkového šetření	34
Závěr	53
Resumé	56
Anotace	58
Seznam použité literatury	59
Seznam příloh	61

Úvod

Každý z nás se určitě ve svém životě setkal s dítětem, jehož rodiče se rozvedli. Někteří z nás s ním možná prožili jeho vztek, smutek, nejistotu, ale možná i pocit úlevy z očekávaného klidu doma. Bohužel i já mám tu zkušenost, kdy se rozvod přímo týkal mé rodiny. K rozvodu se upírají oči manželů jako na spásu, která má ukončit všechno zlé a nehezké. Pro mnoho rozvedených manželství však konec není, jelikož pokračuje mocenský boj o děti, majetek, vlastní důstojnost, což se projevuje nesmyslným protahováním právních úkonů, jakými je určení svěřeni dítěte do výchovy, úprava styků, výše výživného a soudní spory o majetek. V řadě rodin se děti stávají prostředníky a svými rodiči jsou využívány nebo zneužívány k pokoření druhého. Děti se tak stávají nástrojem pomsty svých rodičů. Důvodů k rozvodu manželství můžeme najít hned několik, ať již jde o nejčastější uváděný důvod, kterým je rozdílnost povah, názorů a zájmů, dále domácí násilí, nevěra, alkoholismus jednoho z partnerů nebo neshody v sexuální oblasti. Ať je důvod rozpadu manželství uveden jakýkoliv, jedno mají společné. Vždy se velkou měrou dotkne dětí, které jsou nuceny se s tímto faktem vyrovnat. A právě o takových dětech tato práce je. Rozvodem rodičů se dětem život změní takřka od základů. Některé musí opustit místo kde žily, kamarády, své blízké příbuzné, školu, důvěrně známé činnosti a rituály. Dá se říci, že rozvodem rodičů děti spíše ztrácejí než získávají. Rozvodu většinou předchází období intenzivního rodinného rozvratu, který zvyšuje stres rodičů a napětí mezi nimi a to je bohužel činí méně vnímavými pro potřeby dítěte.

V samotném začátku práce jsem uvedla několik stěžejních zákonů, se kterými se můžeme setkat v rozvodovém řízení. Některé zákony jsem stručně charakterizovala a vyzdvihla paragrafy, které souvisejí s problematikou této práce.

Rozvod se stal běžnou součástí dnešní doby. Na zprávu o rozvodu a na odchod jednoho z rodičů z domova mohou děti reagovat jako na nějakou jinou silně traumatizující událost. V průběhu vyrovnávání se s touto zkušeností procházejí několika adaptačními fázemi, které mohou být doprovázeny zdravotními problémy. Reakce dětí se různí podle věku, pohlaví, povahy dítěte, schopnosti přizpůsobovat se změnám. O těchto reakcích dětí na rozvod rodičů je druhá kapitola, v jejímž závěru je zmínka o syndromu zavrženého rodiče, který může u dítěte jako důsledek rozvodu vzniknout.

Jak pro rodiče, tak i pro děti je rozvod velkou zátěží. Pokud se již k tomuto kroku rodiče rozhodnou, měli by se v první řadě zajímat, jak nejlépe můžou svému dítěti v této situaci pomoci, aby se co nejlépe s rozvodem vyrovnalo a neneslo si následky této události celý život. K tomu může přispět již to, jakým způsobem budou své dítě o rozvodu informovat. Pokud má dítě stejnou měrou rádo oba rodiče, jistě by přivítalo, kdyby s každým z nich mohlo trávit stejně času. Takové děti by jistě ocenily tzv. střídavou výchovu. Dalším způsobem, jak lze dětem pomoci je volba rodinné mediace. Oba způsoby pomoci mají jedno společné a to, že rodiče jsou schopni společné komunikace a spolupráce. Existují však i případy, kdy je tomu naopak. Rodič, který má dítě svěřené do své péče, jej popuzuje proti druhému rodiči a tato situace může skončit úplným přerušením vztahu mezi rodičem dítětem. K obnovení takto zničených vztahů by měly pomoci reintegrační centra. Jsou situace, ve kterých dají děti přednost cizí anonymní pomoci před radou a pomocí rodičů, pedagogů, vychovatelů, sociálních pracovníků. Pro tyto účely je v naší zemi zavedena široká škála krizových linek, kde tuto pomoc mohou vyhledat. Tyto způsoby pomoci jsou rozvedeny ve třetí kapitole.

V praktické části práce jsem chtěla pomocí empirických metod a technik u studentů vybraných škol zjistit, jak prožívali rozvod svých rodičů. Jestli se tento negativní zážitek jejich života odrazil v jejich kontaktu s okolím, jaké pocity u nich převládaly, jaké reakce zpráva o rozvodu rodičů vyvolaly a kdo jim byl v tak těžké životní situaci oporou. Průzkumem bych dále chtěla zjistit, do jaké míry jsou děti vyslyšeny v jejich přání, s kým by po rozvodu rodičů chtěly žít a jaká je realita jejich života.

Cílem diplomové práce je uvědomit si, jak moc může rozvod rodičů dítě zasáhnout, jak moc může dojít k narušení psychiky, zdraví a sociálních vazeb.

Získané informace uvedené v této práci by mohly být přínosem pro odborníky v dané problematice, zejména pro sociální pracovníky úřadů sociálně právní ochrany dětí, jež se stávají zástupcem dítěte v rozvodovém řízení rodičů. Jistý přínos informací by práce mohla mít také pro rodiče, jež se rozhodli ukončit své manželství rozvodem. Snad zde najdou několik myšlenek, které je povedou k tomu, aby nezapomněli naslouchat svému dítěti, aby nezapomněli vnímat jeho pocity, nepřehlíželi jeho smutek a byli mu rodičem v pravém slova smyslu. Rodičem takovým, jakého si každé dítě vysnilo. Prostě být tím nejlepším rodičem na světě.

1. Legislativní úprava

1.1. Zákony v rozvodovém řízení

Pokud se manželé rozhodnou ukončit svůj vztah rozvodem manželství, setkají se během soudního jednání s několika zákony. Výčet těchto zákonů bude obsáhlejší v případech, kde figurují nezletilé děti. Mezi tyto zákony patří :

- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, který je základním právním předpisem v rodinném právu, který upravuje podmínky pro povolení rozvodu, úpravu rodičovské odpovědnosti k nezletilým dětem a řadu dalších otázek kolem dětí. Jelikož se jedná o stěžejní zákon při rozvodu rodičů, kde figurují nezletilé děti, věnuji tomuto zákonu jednu podkapitulu.

- Občanský zákoník č. 40/1964 Sb., který je základním zákonem upravující oblast soukromého práva hmotného. Je jedním z nejdůležitějších právních předpisů každého právního řádu. Jeho doplňkem v oblasti soukromého práva [procesního](#) je [občanský soudní řád](#).

- Občanský soudní řád č. 99/1963 Sb., který je základním pramenem občanského práva procesního. Je základní procesním nástrojem, jehož prostřednictvím soudy poskytují ochranu narušeným nebo ohroženým subjektivním právům a jiným zákony chráněným zájmům fyzických a právnických osob. K problematice této práce se vztahuje § 176, v němž se píše, že ve věcech péče soudu o nezletilé, o výchově, výživě nezletilých dětí, o styku rodičů, prarodičů, sourozenců s nimi, o navrácení dítěte, o přiznání, omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo o pozastavení jejího výkonu, o poručenství, o schválení důležitých úkonů nezletilého, o záležitostech, o nichž se rodiče nemohou dohodnout, o prodloužení ústavní výchovy po dosažení zletilosti a o zrušení takového opatření se rozhoduje rozsudkem. Usnesením se rozhoduje o věcech ostatních. Při neplnění povinností jež jsou stanoveny v rozsudku jež upravuje styk rodičů, prarodičů, sourozenců s dítětem, výchovu dítěte nebo navrácení dítěte mohou být ukládány pokuty nebo může dojít k odnětí dítěte.

- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně první ochraně dětí, který v nejširším rozsahu upravuje všechny otázky ochrany práv dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte včetně ochrany jeho jmění a působení směřující k

obnovení narušených funkcí rodiny

- Listina základních práv a svobod č.2/1993 Sb.,

- Úmluva o právech dítěte , podle které je nutno zabezpečit dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, aby tyto názory mohlo svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se ho dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni. Dítěti se tím poskytuje možnost , aby bylo slyšeno v každém soudním řízení, které se ho dotýká a to ať již vystupuje samo, nebo prostřednictvím svého zástupce. Tato úmluva zavazuje náš stát respektovat a zabezpečit práva stanovená touto úmluvou každému dítěti bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického či jiného smýšlení , národnostního , etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte nebo jeho rodičů nebo zákonných zástupců. Dalším důležitým právem dítěte podle této Úmluvy je právo stýkat se s oběma rodiči. Úmluva byla přijata 20.11.1989 v New Yorku. Jménem České a Slovenské Federativní Republiky byla Úmluva podepsána v New Yorku dne 30. září 1990. Úmluva vstoupila v obecnou platnost na základě svého článku 49 odst.1 dnem 2. září 1990. V České a Slovenské Federativní Republice se stala závaznou nadzákonou právní normou v souladu se svým článkem 49 odst.2 a Ústavním zákonem republiky dnem 6.února 1991 pod zákonem č. 104/1991 Sb., (<http://detskaprava.cz>)

- Nařízení Rady EU č. 2201/2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti. Uvedené nařízení se týká jak řízení o rozvodu, tak řízení a rozhodování o rodičovské zodpovědnosti, a to bez ohledu na rodinný stav rodičů a bez ohledu na to, zda mezi rodiči probíhá současně řízení ve věcech manželských.

- Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí sjednaná 25.10.1980 v Haagu. Úmluva vstoupila v platnost dne 1.12.1983 a pro Českou republiku je od 1. 3. 1998 závazná. Byla publikována sdělením č. 34/1998 Sb.

Výčet těchto zákonů by mohl být jistě ještě obsáhlejší. Mým úmyslem bylo zmínit jen ty nejzákladnější.

1.2 Zákon o rodině

V současné době platí v České republice zákon o rodině z roku 1963, který byl vícekrát novelizován. V roce 1998 byla provedena nejvýznamnější a nejrozsáhlejší novelizace. Do této doby se v jediném soudním řízení rozhodovalo o rozvodu i o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. Nyní se věci mají tak, že nejprve soud v opatrovnickém řízení rozhodne o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu a pak jiný soudce v občanskoprávním řízení rozhodne o návrhu na rozvod manželství. Soud při rozhodování o svěřeni dítěte do výchovy rodičů sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vlohy, schopnosti a vývojové možnosti se zřetelem na životní poměry rodičů. Dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti. Podle zákona dále soud přihlédně rovněž k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů (Zákon č.94/1963 Sb.,).

V současné době může proběhnout rozvod dvojím způsobem. Pokud manželství trvalo alespoň jeden rok, pokud manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a oba s rozvodem souhlasí, jsou podmínky pro tzv. smluvený rozvod splněny a soud manželství rozvede. Manželé však musí při tomto typu rozvodu předložit pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu, dokumenty upravující vypořádání vzájemných majetkových vztahů, společného bydlení a výživném na druhého manžela je-li požadováno. K tomuto dále platí, že pokud je manželství hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití, jsou splněny podmínky pro rozvod a soud příčiny rozvratu manželství nezkoumá. Dohoda o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu obsahuje společné rozhodnutí, ve kterém je uvedeno, komu bude po rozvodu dítě svěřeno do výchovy, bude-li probíhat střídavá či společná péče a jakou částkou bude rodič přispívat na výživu dítěte. Na žádost rodičů nebo dítěte může být v rozhod-

nutí stanovena úprava styku dítěte s tím z rodičů, kterému nebylo svěřeno do výchovy. K této dohodě se vyjadřuje pracovník sociálně-právní ochrany dětí, který zde figuruje jako opatrovník nezletilých dětí. Veškerým dohodám a návrhům je třeba dát jistou právní formu, což zajistí kterýkoliv advokát zabývající se rozvodovou problematikou. V případě tohoto typu rozvodu platí, že jeden z manželů podá návrh na rozvod a druhý se k tomuto návrhu písemně připojí.

V druhém případě jde o tzv. sporný rozvod, kdy jeden z manželů s rozvodem nesouhlasí. V této situaci jeden z manželů rozvod navrhuje a druhý tomuto návrhu odporuje. Ten, kdo navrhuje rozvod musí prokazovat, že manželství je tak hluboce rozvráceno, že již není pravděpodobnost obnovení manželského soužití. Druhý z manželů bývá před soudním jednáním soudem vyzván, aby se k návrhu na rozvod písemně vyjádřil. Budou se tedy zjišťovat příčiny rozvratu manželství s označením viníka manželského rozvratu (Smith, 2004, s.164-166).

Nás však bude nejvíce zajímat otázka úpravy styku s nezletilými dětmi pro dobu po rozvodu. Pokud se rozvedení manželé o tomto nedohodnou, bude o této záležitosti vedeno opět soudní řízení. Bohužel existují i takové soudní spory, které se táhnou několik let jak je uvedeno v příloze č.4. Nejenže jsou tyto spory finančně a psychicky náročné, ale vše se negativně promítá i na nezletilé děti.

Jak jsem již výše uvedla, musí být před rozvodem manželství v opatrovnickém řízení rozhodnuto o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu. Jestliže manželé za dobu trvání manželství spolu nežijí, je možné upravit poměry k nezletilým dětem i za tuto dobu. Jedná se o rozhodnutí, komu bude nezletilé dítě svěřeno do výchovy, jak bude přispíváno na výživu nezletilého, případně zde může být stanoven styk s dětmi tomu z rodičů, kterému nebyly svěřeny do výchovy. V této věci musí vždy rozhodnout soud. Pro všechny zúčastněné je lepší pokud se rodiče o těchto otázkách dohodnou a soud jejich dohodu schválí, ale to jen v případě, pokud to je v souladu se zákonem a se zájmem dětí. Podle zákona o rodině má dítě, které je schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, právo obdržet potřebné informace a svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím rodičů týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje. Pokud se nejedná o malé

dítě, myslím , že je správné, aby dítě bylo do jednání rodičů zapojeno, zejména pokud se to týká jeho budoucí výchovy. Jistě není zapotřebí, aby se dítě účastnilo celého jednání, měly by však mít možnost vyslovit se, komu by si přály být svěřeny do výchovy a jak často by se chtěly stýkat s druhým rodičem. Po udělení souhlasu rodičů s dětmi na toto téma hovoří někdy psycholog a výsledek pak prezentuje rodičům. Další osobou, která s dětmi na toto téma hovoří je pracovník sociálně právní ochrany dětí, tedy jejich opatrovník. Výsledek pohovoru zaznamená do zprávy, kterou předloží soudu. Pokud dítě vypovídá před soudem, nejsou rodiče ani jejich právní zástupci zpravidla tomuto výslechu přítomni. S výsledkem jsou však poté seznámeni. Samozřejmě jsou situace , kdy se rodiče o výchově nemohou dohodnout a každý chce dítě do své péče a nebo naopak , že dítě do výchovy nechce ani jeden.

Stanovisko dítěte komu by chtělo být svěřeno do výchovy může být někdy účelové. Volí si toho rodiče, který je méně přísný, o kterém ví, že na něj nebude tolik dohlížet, který mu kupuje více věcí. V některých případech soud zažádá o znalecký posudek, jehož úkolem je zhodnotit vztah dítěte ke každému z rodičů i výchovné předpoklady obou rodičů. Znalcem bývá ustanoven zpravidla dětský psycholog nebo psychiatr. Otázky soudu se týkají osobní struktury rodičů, eventuální duševní poruchy , vzájemných vztahů mezi dítětem a rodičem , koho dítě preferuje, jaké jsou vztahy mezi sourozenci. Někdy soud znalci uloží přímou otázku, komu by v případě rozvodu rodičů mělo být dítě svěřeno do péče. Takové vyšetření může mít podobu takovou, že znalec nejprve hovoří společně s oběma rodiči najednou, každý z nich řekne svou verzi vzniklé situace a každý navrhne řešení. Následně se hovoří s dítětem a každým rodičem samostatně. Ve vyšetření dětí se používají psychologické testové metody , kdy svůj význam má volná kresba, kresba rodiny a zejména tzv. kresba začarované rodiny. Svůj názor může dítě v těchto kresbách vyjádřit lépe než v přímé konfrontaci s rodiči. Součástí znaleckého posudku je také interakce dítěte s každým rodičem zvlášť a nakonec s oběma rodiči. Jsou však situace , kdy se dítě před rodiči nechce vyjadřovat a v tomto okamžiku je vhodné dítě do ničeho nenutit, vždyť se jedná pro dítě o bolavé téma. Názor dítěte má svůj význam, který stoupá s jeho věkem. Znalecký posudek bývá většinou kvalitnějším podkladem pro rozhodnutí než stanovisko opatrovníka. Nevýhodou žádosti o znalecký posudek je prodloužení doby soudního řízení, čímž se prohlubuje napětí v rodině (<http://www.rodina.cz>). Proto je výhodnější jak pro rodiče,

tak děti, pokud se dospěje k dohodě, kterou soud schválí. Až když bude rozhodnuto o budoucí péči o děti, přistoupí soud k samotnému rozvodu manželství.

O oddělení sociálně právní ochrany dětí jsem se zmínila jen velmi stručně a teď bych toto chtěla napravit, jelikož se v rozvodovém řízení, při kterém figurují nezletilé děti, jedná o velmi důležitou složku. Tyto orgány spadají pod sociální odbor okresních či obvodních úřadů a jejich úlohou v rozvodovém řízení je zastávat zájmy a práva dítěte před soudem. Pracovník oddělení během jednoho měsíce zpracuje zprávu o celkových poměrech v rodině, v jejímž závěru by mělo být doporučení komu svěřit dítě do péče. Sociální pracovníci se při psaní zprávy mohou opřít o seznam kritérií, podle kterých se vytvoří obraz výchovných schopností rodičů. Jedná se o kritéria osobnost rodiče, vztah rodiče k dítěti, charakter, morálka, struktura mravních norem rodičů, respekt k právu dítěte stýkat se s druhým rodičem, vztah dítěte k rodiči, vzor pro vytvoření sociální zejména sexuální role, identity, úroveň vzdělání a inteligence rodiče, šíře rodinného zázemí, kontinuita prostředí pro dítě a socioekonomický status. Uvedená kritéria ve zprávě by neměla být posuzována jednotlivě, ale jako celek (Novák, Průchová, 2007, s.82-86).

Pracovníci oddělení sociálně právní ochrany potřební informace zjišťují při návštěvách rodin, kde s rodiči vedou rozhovor. Potřebné podklady k vypracování zprávy zjišťují také ve škole dítěte a od jeho lékařky. Další informace zjišťují přímo od dětí a v tomto případě by měl být zvolen opatrný krok k navázání kontaktu s dítětem. Některé děti se za rozvod rodičů mohou stydět před spolužáky i vrstevníky a proto není vhodné, aby se sociální pracovník z ničeho nic objevil ve vyučovací hodině, odkud si dítě k potřebnému rozhovoru vyžádá. Pokud je s dítětem domluvena schůzka v prostorách oddělení sociálně právní ochrany, bylo by vhodné zvolit a vyčlenit pro tyto potřeby místnost, kde nebudou při rozhovoru nikým rušeni, nebudou zde zvonit telefony a místnost bude vybavena tak, aby se zde dítě cítilo alespoň v rámci možností trochu dobře. K vypracované zprávě se pracovník oddělení sociálně právní ochrany vyjadřuje ještě jako svědek před soudem. V některých případech zde práce úředníků nekončí. Pokud nastane situace, že rodič nerespektuje stanovenou úpravu poměrů a neumožňuje dítěti kontakt s druhým rodičem, nastupuje opět orgán sociálně právní ochrany dětí, jelikož má za úkol chránit zájmy dítěte a dítě má právo na pravidelné

osobní kontakty s oběma rodiči tak jak je uvedeno v Úmluvě o právech dítěte (Černá, 2001, s.65-71).

Podle zákona o rodině má soud možnost svěřit dítě do střídavé nebo společné výchovy obou rodičů, a to za podmínky, že oba rodiče jsou způsobilí dítě vychovávat, mají o výchovu dítěte zájem, je to v zájmu dítěte a budou tak lépe zajištěny potřeby dítěte. O tomto však pojednává jiná kapitola této práce.

Soud může změnit rozhodnutí nebo dohodu rodičů o výkonu jejich rodičovských práv a povinností a to v případě, pokud se změní poměry. Styk s dítětem může soud upravit a to v situacích, kdy to vyžaduje zájem na jeho výchově a poměry v rodině. Upraven může být také styk s prarodiči a sourozenci. Výjimkou nejsou případy, kdy je oprávněnému rodiči bráněno ve styku s dítětem, což je považováno za změnu poměrů, což si vyžaduje nové rozhodnutí o výchovném prostředí. Styk dítěte s rodičem může soud omezit nebo zakázat, je-li to nutné v zájmu dítěte.

O úpravě poměrů rozhoduje okresní soud, v jehož obvodu má nezletilý bydliště. Žaloba o rozvod manželství se podává u toho okresního soudu, v jehož obvodě měli manželé poslední společné bydliště.

1.3 Právní úprava mezinárodních sporů o dítě

V době otevřených hranic a snadného cestování je běžné, že vzniká mnoho mezinárodních párů, které mezi sebou uzavírají manželství. Společné soužití lidí pocházejících z rozdílných kultur však může přinášet specifické problémy. Řešení takových situací je pak o to složitější, pokud ve vztahu figurují děti. Málokdo si uvědomí hned na začátku, že založit rodinu s cizincem může mít v případě vypuknutí partnerských neshod vážné důsledky.

Otázka tzv. mezinárodních únosů dětí je v českém právním prostředí upravena dvěma předpisy. Jednak je to Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí z roku 1980 v článku 13 a jednak Nařízení Rady č.2201/2003. Tyto předpisy jsme povinni plnit vzhledem ke skutečnosti, že jsme jedním ze signatářů Úmluvy a zároveň jsme členským státem Evropské unie. Úmluva stojí na zásadě, že dítě má být navráceno do prostředí z něhož bylo protiprávně přemístěno.

Nařízení Rady je k navrácení dětí ještě přísnější, protože umožňuje navrácení dítěte do obvyklého bydliště i v případě, že dítěti hrozí nebezpečí fyzické nebo duševní újmy, ale jen za podmínky, že jsou přijata vhodná opatření k zajištění ochrany dítěte po jeho navrácení. Pro oba předpisy je společné, že kladou stěžejní důraz na zájem dítěte. Soudy podle Haagské úmluvy nerozhodují o tom, kterému z rodičů bude dítě svěřeno do výchovy, ale o navrácení dítěte. Je v zájmu dítěte, aby řízení ve věci samé probíhalo v místě jeho obvyklého bydliště, tedy, aby nebylo vytrháváno ze svého obvyklého prostředí a aby konfliktem mezi rodiči bylo zasaženo co nejméně. Z tohoto důvodu stanoví Haagská úmluva pro vyřízení lhůtu šesti týdnů. Navíc v obou předpisech platí, že soudy posledního obvyklého pobytu dítěte před přemístěním či zadržením jsou příslušné rozhodovat o výchově.

Řešení rodinných konfliktů je i při existenci sebelepších právních norem vždy problematické. Důležitá je u těchto typů sporů rychlost řízení. K protiprávnímu přemístění či zadržení dítěte dochází nejčastěji z důvodu konfliktu rodičů a právě neschopnost dohody mezi nimi často řešení situace velmi komplikuje a také protahuje. V této fázi mohou velmi účinnou roli sehrát třetí osoby, vystupující v pozici vyjednávačů či mediátorů, které svým neutrálním postojem k oběma stranám sporu napomáhají najít konstruktivní řešení přijatelné pro obě strany.

Dalším krokem, jak zefektivnit průběh řízení je docílit, aby činnost Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí byla do budoucna ještě více zaměřena právě na ochranu práv dítěte, jinými slovy, aby ve sporu dvou rodičů tento orgán zastával právě zájmy dítěte, a nikoli jedné ze zúčastněných stran.

Vlekoucí se spory může dále urychlit přímá spolupráce mezi soudci státu původního obvyklého bydliště a státu, kam bylo dítě přemístěno. Česká republika již prostřednictvím ministerstva spravedlnosti určila styčného soudce ve věcech rodinného práva, který mimo jiné zprostředkovává výměnu informací mezi soudci či mezi ústředním orgánem a soudem.

Problémem je především délka trvání soudního řízení (někdy i několik let). Právě dlouhé trvání soudního řízení dává rodiči, který má dítě proti rozhodnutí soudu u sebe, možnost dítě ovlivnit natolik, že následně prováděný výkon rozhodnutí negativně dopadá na psychiku dítěte. Dlouhé trvání řízení může mít dopad i na zachování citových pout dítěte k rodiči, který je má mít na základě rozhodnutí soudu v péči, ale v důsledku

nerespektování tohoto rozhodnutí druhým rodičem tomu tak není. Vlekly spor u soudu je celkově náročný na psychiku všech zúčastněných a nejvíce pak logicky zasahuje křehkou psychiku dítěte. Soudy by měly respektovat článek 13 Haagských dohod, který říká, že je třeba přihlížet k psychickému a fyzickému stavu dítěte. Další komplikací pro hladký průběh soudního řízení představuje, že se rodič s dítětem v některých případech před státními orgány skrývá. Problematická je rovněž přítomnost neukázněného rodiče při výkonu rozhodnutí, což často vede k vyhocení celé situace a také skutečnost, že vykonavatelem soudního rozhodnutí bývá osoba bez psychologického vzdělání, a tudíž mnohdy bez vhodného přístupu.

Podle čl. 1 Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, která byla přijata v Haagu dne 25. října 1980 a pro Českou republiku vstoupila v platnost dnem 1. března 1998 pod č. 34/1998 Sb., předměty této úmluvy jsou a) zajistit bezodkladný návrat dětí protiprávně přemístěných nebo zadržovaných v některém smluvním státě, b) zajistit, aby práva týkající se péče o dítě a styku s ním podle právního řádu jednoho smluvního státu byla účinně respektována v ostatních smluvních státech.

Podle čl. 3 Úmluvy přemístění nebo zadržení dítěte se považuje za protiprávní, jestliže a) bylo porušeno právo péče o dítě, které má osoba, instituce nebo kterýkoliv jiný orgán buď společně, nebo samostatně, podle právního řádu státu, v němž dítě mělo své obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním nebo zadržením, b) v době přemístění nebo zadržení bylo toto právo skutečně vykonáváno, společně nebo samostatně, nebo by bylo takto vykonáváno, kdyby nedošlo k přemístění či zadržení. Právo péče o dítě uvedené v písmenu a) může vyplývat zejména ze zákonů nebo ze soudního nebo správního rozhodnutí nebo z dohody platné podle právního řádu daného státu.

Podle čl. 5 písm. a) Úmluvy pro účely této Úmluvy „právo péče o dítě“ zahrnuje práva vztahující se k péči o osobu dítěte a zejména právo určit místo pobytu dítěte.

Podle čl. 13 Úmluvy není soudní nebo správní orgán dožádaného státu povinen nařídít navrácení dítěte, jestliže osoba, instituce nebo jiný orgán, který nesouhlasí s jeho navrácením prokáže, že oba, instituce nebo jiný orgán, který měl pečovat o osobu dítěte, ve skutečnosti nevykonával právo péče o dítě v době přemístění nebo zadržení nebo souhlasil či později se smířil s přemístěním nebo zadržením, nebo b) je vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace. Soudní nebo správní orgán může také odmítnout nařídít návrat

dítěte, zjistí-li se, že dítě nesouhlasí s návratem a dosáhlo věku a stupně vyspělosti, v němž je vhodné přihlížet k jeho stanoviskům. Při hodnocení okolností uvedených v tomto článku soudní a správní orgán musí přihlédnout k informacím týkajícím se sociálního postavení dítěte poskytnutým ústředním orgánem nebo jiným příslušným orgánem obvyklého bydliště dítěte.

Podle čl. 16 Úmluvy po obdržení oznámení o protiprávním přemístění nebo zadržení dítěte podle článku 3 soudní nebo správní orgány smluvního státu, do něhož bylo dítě přemístěno nebo v němž bylo zadrženo, nemohou věcně rozhodnout o právu péče o dítě, dokud nebude rozhodnuto, že dítě nemá být podle této úmluvy vráceno, nebo nebude-li podán návrh podle této úmluvy v přiměřené lhůtě po obdržení oznámení.

Cílem a předmětem úpravy Úmluvy je - jak vyplývá z jejího čl. 1 - zajištění bezodkladného návratu dětí protiprávně přemístěných nebo zadržovaných v jiném smluvním státě do prostředí, z něhož byly přemístěny a účinné respektování práv týkajících se péče o dítě a styku s ním podle právního řádu jednoho smluvního státu v ostatních smluvních státech. Smluvní státy této Úmluvy prohlašují, že jsou pevně přesvědčeny, že ve věcech péče o děti mají zájmy dětí prvořadou důležitost, a že si přejí chránit děti mezinárodní úpravou před škodlivými účinky jejich protiprávního přemístění nebo zadržování a stanovit postupy k zajištění jejich bezodkladného návratu do státu jejich obvyklého bydliště, jakož i zajistit ochranu práva styku s nimi. Pokud tedy jeden z rodičů žije v zahraničí a chce s dítětem odjet domů, měl by pamatovat na to, že na prvním místě je vždy dohoda s partnerem či partnerkou. Ta se sice často jeví jako nemožná, přesto by se o ni měl alespoň pokusit. Pomoc lze vyhledat u organizací a institucí, které mohou být nápomocny radami jak postupovat v souladu s právním řádem a poskytnou zázemí nutné k co nejrychlejšímu a nejhladšímu nalezení východiska. Jednou z takových institucí je příslušný zastupitelský úřad ČR. V žádném případě by rodič od partnera neměl s dítětem odcházet bez jakékoliv předchozí dohody domů, ani do jiného státu. Útěkem se nic nevyřeší a toto jednání by mohlo být kvalifikováno dokonce jako trestný čin. Pokud však již k útěku domů došlo, měl by rodič počítat s tím, že se druhý rodič bude pomocí existujících právních instrumentů svých práv domáhat. V tomto případě je nezbytné kontaktovat příslušné úřady v naší zemi, což je zejména oddělení sociálně právní ochrany dětí na městském úřadě v místě bydliště s žádostí o pomoc a radu při řešení této situace. Je nutné spolupracovat na

řešení problému i v případě , že bude nařízen návrat dítěte , protože smírné řešení a dohoda mají vždy přednost před nuceným návratem dítěte do ciziny. Skrývání se s dítětem dlouhodobě nic nevyřeší. Pokud však nastane případ opačný a dítě z naší země odjede s jedním z rodičů , lze se o pomoc obrátit na Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně (<http://www.portal.justice.cz>).

Úřad je správním úřadem s celorepublikovou působností. Není ovšem orgánem soudním a tudíž nemá pravomoc rozhodovat v soudních věcech. Věcnou příslušností úřadu je pomoc občanům při vymáhání výživného s mezinárodním prvkem, vedení agendy mezinárodních adopcí, řešení protiprávního přemístění nebo zadržení dětí což jsou právě zmíněné mezinárodní únosy dětí a ochrana nezletilým osobám (např. vystupování úřadu v pozici kolizního opatrovníka) a v některých specifických případech i osobám zletilým. Úřad se snaží působit na zainteresované osoby tak, aby dosáhl dobrovolnému návratu dítěte nebo ulehčil a zprostředkoval vznik dohody rodičů o dalších podmínkách výchovy dítěte, které zahrnují i místo jeho pobytu. Úřad nesní nikoho k dohodě nutit ani ji schvalovat, k tomu je příslušný pouze soud. Je však jeho prioritou , aby se věc urovnala smírnou cestou, která je nejvhodnější pro všechny strany a dítě je v případě jejího vzniku uchráněno všech negativních okolností spojených se soudním řízením a případným výkonem soudního rozhodnutí. Bohužel v rámci českého právního řádu zatím nebylo vytvořeno mnoho právních nástrojů, které by mohly sloužit jako prevence mezinárodních únosů dětí. Dojde-li však k situaci, že má rodič podezření na nebezpečí mezinárodního únosu je možné požádat soud o vydání rozhodnutí (předběžného opatření), kterým by bylo dítěti zakázáno vycestovat mimo území ČR. I toto opatření má však vzhledem k otevřeným hranicím a volným podmínkám pro vydání cestovního dokladu dítěti omezenou efektivitu (<http://www.umpod.cz>).

Rodiče by měli pamatovat, že dítě je na prvním místě. Je důležité pro oba rodiče a nemůže fungovat jako nástroj řešení partnerských sporů. Při hledání východiska z rodinné krize by proto rodiče měli jednat s ohledem na nejmladší rodinné členy, jejichž křehká psychika vždy napjatou situací mezi partnery trpí. Skutečnou obětí únosu dítěte je samotné dítě, které trpí v důsledku náhlého narušení jeho stability, trpí ztrátou kontaktu s rodičem , který se staral o jeho výchovu, trpí nejistotou a frustrací , která přichází s nezbytností přizpůsobit se neznámé řeči, jiným kulturním tradicím a neznámým příbuzným.

2. Reakce dětí na rozvodovou situaci

2.1 Reakce dětí na rozvod rodičů

Rodiče, jejichž manželství bylo ukončeno rozvodem jsou jako všichni ostatní lidé. Hledali štěstí, doufali v něj, ale toto jim bohužel nevydrželo. Všichni rodiče by si měli uvědomit, že rozvodem končí pouze manželství, nikoliv rodičovská role. To jak jeden rodič hovoří s dítětem o druhém, jakou má radost ze styku dítěte s druhým rodičem a z jeho zájmu o dítě, to teprve vypovídá o opravdovém vztahu k dítěti, o respektování práva dítěte na oba rodiče. Bohužel skutečnost, že velká většina rodičů v tomto selhává je známá. Rozvod rodičů se stal zásadní událostí v životě tolika dětí, že je důležité snažit se pochopit pocity a chování těchto dětí. Rozvod je pro dítě zcela nepřírozený zásah do jeho života a bere mu více než polovinu jeho světa.

Rodiče, kteří se dohodnou na rozvodu manželství, by měli hlavně myslet na své děti. Ať jsou velké nebo malé, takřka všech se rozvod citově dotkne a každé jej bude prožívat jinak. Ať už jde o nemluvně či školní dítě, v každém věku je rozvod poznamená. I malé děti vycítí že se něco děje. Sice nám ještě neumí říct jak se cítí a z celé situace nemá rozum, ovšem můžou být ohrožena jeho základní potřeba jistoty, bezpečí nebo důvěry. Reakce dětí mohou být krátkodobé a dlouhodobé. Dlouhodobou reakci může ovlivnit množství případných konfliktů mezi rodiči za přítomnosti dítěte a kvalita rodičovské výchovy. Na tuto reakci má také vliv případná změna prostředí a ekonomické faktory, jelikož většina samotných matek je vystavena většímu ekonomickému tlaku v jehož důsledku může po rozvodu dítěti poskytnout méně prostředků a příležitostí k různým návštěvám zájmových kroužků, na které bylo dítě doposud zvyklé. Po rozvodu manželství bývají děti zpravidla vzteklé, podrážděné, objevují se u nich různé obavy a pocity viny. Tyto reakce však odrážejí trápení dítěte a po prvním roce začnou ubývat (Teyber, 207, s.12)

2.1.1 Předškolní věk

Děti v předškolním věku, tedy ve věku zhruba od tří do šesti let obvykle na rozvod

rodičů reagují hněvem a smutkem. V tomto období dítě vrůstá do své rodiny a vytváří si vědomí rodinné sounáležitosti. Formuje se u něj vědomí samotného já a k tomuto potřebuje vztah s matkou i otcem. Dítě neví co je rozvod, ale vnímá, že jeden z rodičů se někam ztratil a zmizel. Chlapci mívají sklon k větší hlučnosti, vzteklosti a podrážděnosti, což může být důsledek nespolupráce při skupinových aktivitách v mateřské školce. Děti v tomto věku trpí smutkem, častěji pláčou a vyžadují pozornost druhých. U některých dětí se jako důsledek rozvodu rodičů mohou objevit takové prvky v chování, které (u nich byly v mladším věku samozřejmostí) měly v mladším věku např. si začnou cucat prsty, vyžadují dudlík. U dětí se objevují noční můry, noční pomočování, problémy se spánkem, a strach z odloučení od rodiče, jelikož již zažily, že je jeden rodič opustil. Na konci tohoto věkového období může dítě trpět pocitem odpovědnosti či viny za odchod rodiče, což může vyvolat pocit zoufalství (Teyber, 2007, s.13).

2.1.2 Mladší školní věk

V tomto věku se děti setkávají rovnou se dvěma stresujícími a náročnými životními situacemi – rozvod rodičů a nástup do školy spojený s novými nároky a požadavky. U dětí se projevuje smutek, plačtivost, mohou mít problémy se soustředěností a výbuchy agrese. Touží po rodiči který odešel, přičemž hlavně chlapci silně postrádají otce. Snížená sebeúcta, deprese a zhoršení školního prospěchu může být důsledek pocitu odmítnutí, který si dítě vyložilo jako důvod odchodu svého rodiče. Můžou se snažit zabránit rozvodu a rodinu opět stmelit. Nicméně by od rodičů měly cítit alespoň jistotu, že o rodiče nepřichází definitivně a že s nimi může se svým životě počítat. (Teyber, 2007, s.13).

2.1.3 Starší školní věk

U devíti až dvanáctiletých dětí je hlavní reakcí na rozvod rodičů hněv a vztek. Děti bývají na ba rodiče rozzlobené, ale hlavní díl hněvu nese ten, kdo dal podnět k rozchodu

Následně se přiklání k jednomu z rodičů a druhého obviňuje. Chápu rozvod, ale neakceptuji jej. Začínají je bavit aktivity bez rodičů, zájmy, kroužky, do popředí se dostávají kamarádi. Rodiče který od nich odešel začnou odmítat a nechtějí s nim trávit čas. Děti prožívají smutek, obavy, ztrátu iluzí, strach co se s nimi samotnými stane a cítí se osamělé. Touží po rodiči který je pryč, cítí se bezmocně, že nedokážou ovlivnit obrovské změny, které se odehrávají v jejich životě. Vše se odráží na zhoršeném školním prospěchu. Další reakcí je konflikt s kamarády a vrstevníky. Děti si mohou stěžovat na bolesti hlavy a břicha. Využívají toho, že rodiče mají méně energie, snaží se nad nimi získat kontrolu a manipulovat s nimi. Mívají pocit, že musí co nejdříve dospět a snaží se chovat jako dospělí a tím přicházejí o vlastní dětství (Teyber, 2007, s.14)

2.1.4 Dospívání

S rozvodem rodičů se setká jen menší počet dospívajících, jelikož k většině rozvodů dochází, když jsou děti menší. Pokud však k němu dojde, reakce se liší. Někteří adolescenti pracují na osamostatnění a vymaňují se z rodinných vztahů, proto nepotřebují tolik péče jako mladší děti. S rozvodem se vyrovnávají tím, že se od napětí ve vztahu rodičů distancují a věnují se svým vlastním cílům a plánům do budoucna. Mají hlavu plnou sebe a zase sebe. Očekávají, že u rodičů budou mít zázemí a snášejí těžce, že by takovým zázemím měly být naopak právě ony. Některé dospívající děti, zejména dívky, v době rodinné krize pomáhají ať již rodičům nebo mladším sourozencům, což má pozitivní vliv na jejich vývoj. Přesto pocítují rozvod jako zradu. Doma tráví co možná nejméně času, vyhýbají se komunikaci s členy rodiny, stýkají se s vrstevníky, pro něž je charakteristické společensky nežádoucí chování spojené s trestnou činností, užíváním drog, pitím alkoholu, neúspěchem ve škole či předčasně zahájeným sexuálním životem. Někteří mohou upadnout do depresí, přestanou se stýkat s vrstevníky, trpí pocity nejistoty, zklamání, úzkosti (Teyber, 2007, s.14)

2.2 Emoce dětí

První reakcí mnoha dětí na rozvod manželství jejich rodičů je popření, protože to

čeho se nejvíce bály se najednou stalo jim a jich se to přímo dotýká. I když ve svém okolí mohly slyšet vyprávět o rozpadech manželství , říkaly si, že tohle je nikdy nepotká, jejich rodiny se to týkat nikdy nebude a slova rozvod a jejich rodina si nechťejí připustit. Stále v sobě drží naději , že se rodiče usmíří a to může trvat i několik měsíců.

Pocit ztráty s nímž se musí děti může ovlivnit mnoho různých oblastí jejich života. Dítě přestává být v každodenním kontaktu s jedním rodičem a přerušovaný kontakt se může rozšířit i na další členy širší rodiny. Při rozpadu rodiny přišlo o ztrátu jistoty, přišlo o zázemí úplné rodiny. Klesá jeho sebevědomí a má pocit, že se od ostatních vrstevníků liší. Malé děti znají pocit když něco chtějí a ne a ne to dostat. Jsou smutné, ale jejich smutek při odchodu rodiče je jiný, je tak velký, že ho nedokáží pochopit. Lékem na smutek je jejich společný kontakt. Smutek je projevem pocitu ztráty a je nejzřetelnější emocií, jakou prožívají děti rozvedených rodičů. Svůj smutek dávají najevo pláčem nebo nějakým jednáním. Prožívají návaly smutku, není schopno myslet na něco jiného a smutek mu znemožní soustředit se ve škole. Děti jejichž smutek nikdo nesdílí trpí často pocitem osamělosti. Jakmile v pocitech dítěte přestane převažovat smutek , obnoví se sebedůvěra a dítě se opět začne radovat Celý proces se urychlí, pokud dítě svůj smutek může dát najevo , pokud ví, že s ním někdo smutek sdílí a pokud k překonání smutku dostane patřičný časový prostor. Bohužel jsou rodiny, kde je nepřijatelné smutek vyjadřovat a platí zde že chlapi nepláčou.

Osoba postižená depresí se cítí osamělá, opuštěná a tak se cítí i děti, které prožívají rozvod svých rodičů. Jde o běžnou bezprostřední reakci na rozvod, jehož znakem je i nedostatečné sebevědomí. Některé děti se v důsledku deprese mohou zastavit ve vývoji, nebo se dokonce vrátit do předchozího vývojového stádia. Jsou ustrašené, ztrácejí radost ze života, některé děti ztratí chuť k jídlu a mohou mít problémy se spánkem. Jako důsledek toho všeho si jich ve škole přestanou kamarádi a vrstevníci všimnout a výsledkem je ještě hlubší osamělost. Budou-li moci však své trápení s někým sdílet, budou-li obklopeny chápavými rodiči a dospělými začnou se cítit lépe mnohem dříve.

Pokud rodiče dlouhodobě nenaplní potřeby dítěte a jejich vztah je bez lásky a péče, může k nim dítě pociťovat vztek a zavržení. Pocit bezmoci a nemožnosti ovlivní důležité rodinné záležitosti má často přímou souvislost se vztekem . Vztek může být

zástěrkou zoufalství a smutku. Snadnější variantou je být vzteklý než smutný a lidé častěji reagují na vztek. U dětí může vztek zakrývat pocit, že o ně nikdo nestojí. Nepřátelské projevy spojené se vztekem mohou směřovat k otci, který dítě opustil, k jeho přítelkyni, která mu tátu ukradla, nebo k matce, která měla udělat vše proto, aby otec od rodiny neodešel. V jiném případě se vztek může obrátit na oba rodiče, protože jsou sobci, kteří udělali jen to co jim vyhovovalo a na děti nemysleli. Děti, které nedokáží otevřeně vyjádřit svůj vztek mohou prožít pocit osobního selhání. Pocit vzteku může u dětí vyvolat nespavost, děti trpí nočními děsy, které souvisejí s pocitem osamělosti a opuštěnosti. Mimo rodinu se uchylují k zastrašování jiných dětí nebo k braní jejich věcí, často křičí, nadávají, trhají a rozbíjejí věci, vytrhávají se vlasy, tlučou kolem sebe, kopou a dupou. Děti budou méně ovládnány vztekem, pokud si uvědomí, co je příčinou jejich pocitů a pokud budou vědět, že své city mohou projevit způsobem, který neublíží ostatním lidem. Při tomto se můžou naučit sebeovládání.

Pocit viny je úzce spjat s pocity hněvu, označuje pocity související s přesvědčením, že jsme udělali něco nesprávného. Pocit viny často provází nenávisť vůči sobě. Děti chtějí být potrestány, jelikož jsou přesvědčeny, že zavinily rozchod rodičů, nebo že mu měly zabránit. Rodiče se s pocite viny vyrovnávají také obtížně, protože jeden z nich se také s touto emocí potýká. Zaujat vlastní bolestí a potížemi, které přináší nová situace, si možná nevšimne tísně, kterou prožívá jeho dítě.

Některé děti mohou v důsledku rozvodu rodičů pociťovat úzkost o rodiče. Mají obavu jak to táta zvládne sám, jak všechno chod domácnosti zvládne máma, zda-li budou mít dostatek finančních prostředků (Smith, 2004, s.47-58).

Dětem se může nesmírně ulevit, pokud pochopí, že mít špatné pocity je lidské a normální. Vždyť prožily náročnou životní situaci. Není dobré tyto špatné pocity ignorovat, popírat, dusit v sobě a čekat, že se jednou všechno samo spraví tak nějak samo. Své pocity by děti měly vyjadřovat, vždyť jsou součástí smutku a patří k procesu vyrovnávání se ze ztrátou. Postupem času reakce poleví a po nějakém čase již tolik neovládají jejich myšlení. Nakonec by se děti měli smířit s tím, že rozchod rodičů je trvalý. U dětí, jejichž rodiče k nim chovají vřelý a láskyplný vztah je to snadnější. Cítí-li děti, že jsou důležité pro oba rodiče a že je oba rodiče milují a stojí za nimi je strach z budoucnosti zbytečný.

2.3 Syndrom zavrženého rodiče

Tento patologický stav po rozvodu manželství definoval jako první v 80. letech americký profesor dětské psychiatrie Gardner. Pověšiml si a popsal charakteristiky tohoto jevu a jeho důsledky. Nazval jej The Parental Alienation Syndrome – Syndrom zavrženého rodiče. Pro dostatečné vystihnutí této poruchy definoval pojmy zavrhuující rodič, zavržený či zavrhovaný rodič a odcizené dítě (Warshak, 2003, s. 49-53). V souvislosti se syndromem PAS tedy syndromem zavrženého rodiče hovoříme o rodiči, který tzv. programuje. Gardner všechny své poznatky zpracoval do publikace The Parental Alienation Syndrome, kde kromě podrobného výkladu syndromu zavrženého rodiče nalezneme řadu kasuistik, historii řešení sporů u evropských i jiných kultur, návod pro postup pracovníků v oblasti duševního zdraví, směrnice pro právní, resp. soudní postup apod. Jeho zásluhou se tento syndrom stal živě diskutovaným problémem. Vydání překladu vybraných částí Gardnerovy knihy bylo iniciováno Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR jako jeden z projektů Roku rodiny 1994. Publikace je určena pro pracovníky odborů sociální péče, kteří jsou ministerstvem metodicky řízeni a jejichž prací je mimo jiné i zastupování nezletilých u opatrovnických soudů, jak to orgánům sociálně právní ochrany dětí přísluší podle ustanovení § 37 zákona o rodině a hlavy druhé téhož zákona. Od roku 1996 mají tyto pracovníci mezi svým metodickým materiálem i popis syndromu zavrženého rodiče podle Gardnera.

U dítěte s rozvinutým syndromem zavrženého rodiče může dojít k důsledkům jako je stav, kdy

- dítě ztratí téměř vše, co s druhým rodičem souvisí. Týká se to hmotných statků, výchovného a vzdělávacího působení, praktické pomoci v různých životních fázích či situacích apod. Zavržený rodič by takovou pomoc svému dítěti rád poskytl. Jde o silný emocionální zájem na úspěchu svého potomka. Tento zájem působí u matek i otců a samozřejmě i u jejich pokrevních příbuzných
- u dítěte se zabrzdí a zdeformuje emocionální vývoj, je totiž druhým rodičem programováno k potlačení původních pozitivních emocí k nyní zavrhovanému rodiči. Navíc potlačení či vytěsnění emocí pravidelně vede ke vzniku celé škály trýznivých symptomů

- do citového života dítěte se vstíjí přesvědčení, že jeho druhý rodič je špatný. Později se však dítě dozví o dědičnosti, genech a tedy také o tom, že přesná polovina jeho genů je ze špatného, ničemného člověka. Sebedůvěra a sebehodnocení dítěte tak utrpí citelnou a trvalou ránu

- dítě ztratí významnou část dat k vytváření své identity, řečeno jinými slovy, ze strany zavrženého rodiče ztratí polovinu informací o tom, odkud pochází, jaké má předky, co dělali, čím vynikli apod. Tyto informace jsou dítěti upřeny, v nejlepším případě (začneme-li se s programováním, až když je dítě starší) zůstávají v jakémsi zakázaném území, v němž se pátrání nedovoluje

- dochází k narušení vztahu dítěte k autoritám. Není dobré, když dítě začne bez vážné příčiny nenávidět nějakou osobu v relativně neutrálním postavení, je však mnohem horší, když se tak děje vůči osobě, která dítě miluje a které na dítěti záleží. Bohužel nepřátelství a nenávisť se může rozšířit i na všechny příbuzné zavrženého rodiče (Bakalář, 2006, s.40-41).

Programující rodič se o zavržovaném rodiči vyjadřuje tak, že vlastně všechno s ním související je špatné, škodlivé až nebezpečné. Může se tak vyjadřovat přímo k dítěti, nebo i k dalším osobám tak, aby to dítě slyšelo. Děti, které odmítají jednoho z rodičů dělají scény, když se s ním mají setkávat a nechtějí s ním dokonce ani promluvit.

Popouzení dítěte proti druhému rodiči může mít více podob – od občasných výčitek nebo pomluv až po systematické, plně rozvinuté programování. K pomlouvání a vzájemnému obviňování partnerů dochází v situacích, kdy manželé pocítují silnou touhu jeden druhého ponížit, že se neovládají a obviňují jeden druhého v přítomnosti dětí. Pomlouvání a obviňování může přerůst v neustálou kritiku a zlomyslné útoky. I přes to všechno si některé starší děti dokáží zachovat pozitivní vztah k oběma rodičům.

Motivů, které programující rodiče vedou k popuzování dítěte proti druhému rodiči může být několik. Patří k nim motiv pomsty, kdy se programující rodič mstí za příkoří, které v době manželství musel vytrpět, zlost, vztek, motiv moci, trestání, nenávisť, agrese a snaha překonat trvajícím pocitem lásky k bývalému partnerovi spolu s panickým strachem ze ztráty dítěte a touhou dítě plně vlastnit. Tyto motivy mají za následek zveličování negativních vlastností zavržovaného rodiče, neustálé zdůrazňování jeho chyb, odmítání sdělování informací o dítěti, o jeho studijních výsledcích, zatajování snah o kontaktování dítěte bývalým partnerem, navádění dítěte, aby druhého

rodiče finančně zneužívalo. Rodič jemuž je svěřeno dítě do péče si vymýšlí nemoci dítěte aby ho nemusel vydat a na dobu, kterou má dítě trávit s druhým rodičem plánuje zájmové a vzdělávací aktivity na jejichž úkor zavrhaného rodiče obviňuje z toho, že chce dítě o tento program připravit.

Otcové a matky, kterým jejich bývalí partneři brání ve styku s dětmi, se často dopouštějí závažné chyby tím, že doufají v změnu a řešení situace po dobrém, vyčkávají a odkládají vymáhání kontaktu právní cestou. Vystavují tak sebe i dítě nebezpečí, že oslabení vztahu se dostane do takového stádia, kdy bude nevratný a styk bude opravdu nutno omezit vzhledem k psychickému stavu dítěte. V takových případech je nutné jednat okamžitě a ihned po prvních zmařených setkáních se domáhat svého práva (Černá, 2001, s.45-46).

Styk s dítětem , který je upraven soudem nebo dohodou rodičů schválenou soudem, lze vymáhat podle § 272 a 273 občanského soudního řádu o výkonu rozhodnutí. V případě , že byla bezvýsledně použita opatření směřující k výkonu rozhodnutí, je možné trestně stíhat povinného rodiče podle § 171 odst. 3 trestního zákona , protože bránění ve styku je trestným činem. Zpravidla i podmíněně uložený trest zde už pro patologicky se chovajícího rodiče může být dostatečným podnětem k vážnému zamýšlení nad změnou dosavadního chování. A o toto zamýšlení jde mnohem více, než o případný nástup výkonu trestu u nepodmíněných odsouzení. Je-li bránění ve styku trvalé a bezdůvodné , je kvalifikováno jako zásadní změna poměrů trvalého charakteru a je důvodem k novému rozhodnutí o výchově a svěřeni dítěte do péče druhého rodiče podle § 27 odst. 2 zákona o rodině. S tím do značné míry souvisí i ustanovení § 27 odst. 4 téhož zákona, podle kterého může nyní soud upravit i styk dítěte s jeho sourozenci a prarodiči. Rodič zabraňující styku svého dítěte s druhým rodičem může být téměř okamžitě postižen výchovným opatřením podle § 43 zákona o rodině, tedy uložením napomenutí pro narušování řádné výchovy dítěte a stanovením dohledu nad ním. Mohou tak činit nejen soudy, ale operativně také orgány sociálně-právní ochrany dětí (<http://www.iustin.cz>).

Negativní důsledky syndromu zavrženého rodiče nenesou jen jednotlivé děti a jejich rodiče, ale celá společnost. Jde o velmi závažnou sociální patologii narušující základní a přirozené rodinné vztahy.

3. Jak pomoci dětem

3.1 Jak říci dětem o rozvodu

Pro mnohé rozvádějící rodiče je jednou z nejtěžších věcí týkající se rozvodu vysvětlit svým dětem příčinu a průběh odchodu jednoho z rodičů z domova. Jak pro rodiče, tak i pro děti jde o citlivé téma. Není-li dítě na rozdělení rodičů připraveno, pravděpodobnost, že se u něj rozvine strach z odloučení je mnohem vyšší. S rozvodem se dítě lépe vyrovná, pokud mu rodiče předem sdělí, co může očekávat a kdy má ke konkrétní události dojít. Naopak, odejde-li rodič náhle, může dítě prožívat šok, úzkost, strach. Dítě totiž nechápe proč rodič odešel a bojí se, že už ho nikdy neuvidí. Nejvhodnější doba, kdy dítě říci o rozvodu je tehdy, pokud se rozvod stane definitivním rozhodnutím. Nejlepší je, aby u tohoto sdělení byli oba rodiče (Colorosova, 2008, s.97-104).

Aby se zmírnily dopady rozvodu na psychiku dítěte, je žádoucí, aby rodiče dítěti sdělili, co může očekávat. Předají tak dítěti informace o tom, že se budou rozvádět a že již spolu nebudou bydlet. Sdělí mu, kdy se odcházející rodič bude stěhovat a hlavně kdy se s ním budou moci vidět. Tím dítě ujistí o pokračujícím kontaktu s oběma rodiči. Rodiče by dále dětem měli vysvětlit, proč k rozvodu vůbec dochází a této otázce by se neměli vyhýbat. Někteří rodiče můžou mít pocit, že nebudou schopni na všechny otázky dítěti odpovědět, jiní mají z rozpadu manželství pocit viny a případným rozhovorem s dítětem by tento pocit u sebe ještě prohlubovali, jiní mají obavu, že se před dítětem rozpláčou nebo si můžou myslet, že dítě je ještě malé a celý rozhovor kolem rozvodu by stejně nepochopilo. O rozvod by děti měly být způsobem odpovídajícím jejich myšlenkové úrovni informovány. Má-li dítě k dispozici vysvětlení, jemuž rozumí a může-li se ptát na to co potřebuje vědět, jeho adaptace bude probíhat lépe. Pokud by dítě o rozvodu nebylo informováno, může nabýt dojmu, že za rozvod rodičů a rozpad rodiny může ono, čímž na sebe převezme pocit viny, který jej může dlouhodobě trápit. Je žádoucí, aby děti věděly, že za rozvod nejsou zodpovědné ani na něm nenesou žádnou vinu. Další věcí, kterou můžou rodiče pro své děti udělat, je ujistit

je o jejich trvalém vztahu s oběma rodiči. Zejména u malých dětí se mohou objevit obavy z odloučení a pocit nejistoty ohledně budoucího vztahu s rodiči. Tomu můžou rodiče zabránit tím, že budou děti opakovaně ujišťovat o tom, že oba s nimi vždy budou chtít být a nikdy je neopustí. Rodiče by měli dát dětem příležitost k celé situaci se vyjádřit a jejich názor si vyslechnout (Smith, 2004, s.109-111).

Poté co jsou děti seznámeny s rozvodem, je třeba jim pomoci v tom, aby se rodičovskými konflikty přestaly zajímat a vrátily se ke svým oblíbeným aktivitám.

3.2 Střídavá výchova

Výhradní péče matky nebo otce byla donedávna jedinou možností úpravy poměrů nezletilých dětí po rozvodu. Zlom nastal v novele zákona o rodině z roku 1998, která umožňuje svěřit dítě do střídavé výchovy obou rodičů, jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat, mají-li o výchovu zájem, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak zajištěny lépe jeho potřeby. Zmíněné zákonné podmínky soud zhodnotí. Stěžejní otázkou však bude zjištění, zda-li je střídavé péče pro děti vhodná. Je tedy třeba zjišťovat, jestli oba rodiče mají dostatečné materiální zázemí pro bydlení dětí, zda střídání bydliště nebude činit neúměrné problémy při docházce dětí do školy, zda je to nevytrhne z kolektivu kamarádů, neznemožní jim to účast na zájmových aktivitách.

Další podstatnou podmínkou při realizaci střídavé výchovy je schopnost rozvádějících rodičů mezi sebou komunikovat. Tato forma svěřením dítěte do péče totiž vyžaduje maximální součinnost obou rodičů. Tato potřeba komunikace se opírá o předání si informací, které s dítětem souvisejí. A to ať již se jedná o informace o školním prospěchu, o problémech ve škole, o zdravotním stavu, o případných zdravotních komplikacích atd.

Pokud budou mít rodiče odlišné přístupy k výchově dětí, může se stát, že děti toho začnou zneužívat ve svůj prospěch anebo že se něco důležitého opomene. Jestliže soud nebude mít jistotu, že rodiče jsou schopni při společné výchově spolupracovat, nebude mít ani jistotu, že tento způsob výchovy bude pro dítě to nejlepší. Soud v těchto řízeních neřeší vzájemné spory rodičů, ale zjišťuje, co je pro dítě v dané situaci z možných řešení nejlepší. Celé řízení by tedy mělo být vedeno v zájmu dětí a pokud tyto

zájmy nebudou při střídavé výchově dostatečně zajištěny, nelze předpokládat, že soud střídavou výchovu nařídí (Černá, 2001, s.39-40).

Podmínkou pro úspěšné zvládnutí střídavé péče je podle dětského psychologa PhDr. Ilony Špaňhelové

- schopnost obou rodičů domluvit se na střídavé péči ve prospěch dítěte. Dítě nesmí být nikdy prostředníkem k vyřešení konfliktů mezi otcem a matkou. Tyto konflikty mají být vyřešeny před tím, než se o střídavé péči jedná
- schopnost rodičů domluvit se na podobných výchovných principech, které budou uplatňovat při výchově. Pro dítě je totiž velmi matoucí to, když mu jeden z rodičů danou věc dovolí a druhý ne. Dítě by samozřejmě pak mohlo využívat ten výchovný princip, který mu vyhovuje, proti druhému rodiči. O výchovných problémech by měl mluvit rodič nejprve s druhým rodičem. Podle toho jak se rodiče shodnou na výchovném principu, má být o tom informováno dítě
- neočerňovat jeden druhého před dítětem. Rodič má za úkol mluvit o druhém v dobrém, má dítěti ozřejmit z jakého důvodu se spolu rozvádějí, měl by s dítětem mluvit o svých pocitech a svých přístupech k danému rozvodu. Případné konflikty si mají rodiče vyřešit sami, bez přítomnosti dítěte
- umět společně komunikovat o věcech, které se týkají dítěte a předávat si zkušenosti s dítětem. Pravdivě informovat druhého rodiče o tom, co se stalo dítěti v době pobytu. Platí tady i vzájemná důvěra jednoho ke druhému. Pokud je dítě nemocné nebo se mu stane v době přítomnosti u otce, že dostane špatnou známku, jistě to není chyba otce, otec má o tom říct matce a informovat ji i o tom, co už udělali spolu s dítětem pro nápravu. Rodiče by se měli navzájem tolerovat a respektovat
- rodiče by měli být před dítětem pravdomluvní. Tak jak si přeje rodič, aby bylo dítě pravdomluvné, tak si to stejně přeje a zaslouží i dítě
- rodiče by měli umět naplno využít dobu, kterou u něj dítě v rámci střídavé péče tráví. Měl by dítěti věnovat čas, starat se o něj, užívat si ho
- rodiče by neměli soutěžit o lásku dítěte. Myslím tím kupování drahých dárků proto, aby dítěti kompenzovali čas, který spolu netráví
- pokud žije rodič s jiným partnerem, neměl by vnucovat dítěti postoje a názory svého nového partnera. Dítě se s ním musí nejdříve nenásilně seznámit
- důležitou roli hraje také to, jak bude rodič celou situaci prezentovat příbuzným a jaký

postoj příbuzní k této situaci zaujmou. Rozhodnutí rodičů by však mělo být respektováno (<http://www.rodina.cz>)

Pokud se rodiče rozhodnou pro střídavou péči, měli by si v klidu s dítětem pohovořit a z rozhovoru zjistit, co by si samo dítě přálo a toto přání respektovat. Měli by mu vysvětlit také to, jaké přání a z jakého důvodu mají oni. Dítě by měli seznámit s klady a zápory střídavé péče. Rodiče by měli mít na paměti, aby určením střídavé péče dítě nemuselo po např. 14 dnech střídat školu a aby neztratilo možnost navštěvovat stejné kamarády při pobytu u otce či u matky

Všechno zlé je k něčemu dobré a tak i zvolení střídavé péče může dítěti přinést jisté klady. Podíváme-li se na celou věc z té lepší stránky, bude k výhodám střídavé péče patřit to, že se dítěti nezabrdí a nezdeformuje emocionální vývoj. Dítě od svého narození čerpá emoce ať již ze strany otce či ze strany matky. O své kladné i záporné emoce se s nimi chce podělit a to mu střídavé péče může umožnit. Další plus střídavé péče je, že dítě ve své výchově zažívá roli a prvky výchovy mužské i ženské, což je pro jeho vývoj důležité. Dítě žijící samo jen s jedním z rodičů zná vzorec chování právě onoho rodiče s nímž sdílí domov. Při střídavé péči je tedy zaručen přirozený průběh identifikace dítěte s mužským a ženským vzorem, nebo na základě zkušenosti, kterou zažilo s otcem nebo s matkou si může říct, že takto se nikdy chovat nechce. Negativní zkušenost z rozvodu rodičů může některým dětem přinést jisté zkušenosti při vstupu do svého vlastního manželství. Při střídavé péči se u dítěte vytváří přirozený vztah a důvěra v ženskou a mužskou autoritu (<http://www.zbynekmlcoch.cz>).

Tento model výchovy má však i své nevýhody. Na ty upozorňují psychologové a odborníci. Ne každé dítě totiž časté stěhování od jednoho rodiče ke druhému zvládne. Pro některé může být stálé stěhování natolik nepříjemné, že se uzavře do sebe a může to vztahy mezi ním a rodiči narušit. Dítě si už od dvou let vytváří pojem domova, ke kterému patří nejen stálost rodičů, ale i stálost místa a jeho prostředí, které dítěti dává pocit jistoty. Střídání rodičovské péče a s ním spojené střídání domova tak může toto vědomí domova oslabovat (Matějček, Dytrych, 2002, s.54). Určitou roli hraje také aktuální věk dítěte při určení střídavé péče. Malé děti potřebují oba rodiče vidat častěji než děti staršího školního věku, potřebují svůj koutek se všemi svými oblíbenými hračkami, chtějí mít kolem sebe svůj známý prostor. Naopak tato péče může vyhovovat

problémovým pubertákům, nejsou-li výš uvedené podmínky střídavé péče řádně plněny. K dalším nevýhodám střídavé péče patří stěhování věcí dítěte z jedné domácnosti do druhé, což patrně nebude problémem dobře finančně zabezpečených rodičů.

Střídavá péče je nevhodná v rodinách, kde se objevuje domácí násilí. Otcové, kteří mají sklon k násilí často usilují o svěřeni dítěte do své popřípadě střídavé péče. Důvodem proč takhle činí je jejich touha ovládnout či vydírat svou ženu.

Střídavá péče přináší výhody také rodičům. Jednou z výhod je to, že jeden rodič není na všechny povinnosti a rozhodování sám, což mu může přinést určitou úlevu a odpočinek. Další výhodou je to, že rodič může využít období kdy dítě pobývá u bývalého partnera k tomu, aby se věnoval své práci a zvyšoval si kvalifikaci dalším studiem. Má více možností chodit do společnosti, kde si může najít nového partnera.

V roce 2006 se při rozvodu rozhodovalo o 31 573 dětech. Více než 28 tisíc jich zůstalo u matky, 1818 u otce a jen 679 bylo svěřeno do střídavé péče obou rodičů. Počty dětí ve střídavé péči však přesto mírně stoupají - zatímco v roce 2002 ji soudy využily v 488 případech, v roce 2005 jich bylo o stovku víc (<http://www.czso.cz>). Přestože střídavou péči umožňuje náš právní řád již 12 let, je tato forma porozvodového uspořádání stále vnímána jako něco výstředního a jde stále ještě o raritu (blíže příloha č. 3). Ne každý rodič na střídavou výchovu přistoupí. Přes devadesát procent rodičů, převážně matek, chce po rozvodu svěřit dítě výhradně do své péče. A soudy možnost, že by rodičům střídavou výchovu nařídily moc často nevyužívají. Stále u nás platí, že žena, která u sebe nemá po rozvodu dítě, zklamala jako matka.

Chtějí-li rodiče, aby střídavá péče fungovala, měli by všechny výčitky nechat za dveřmi a měli by mít společný cíl : spokojené dítě.

3.2.1 Společná výchova

Společná výchova, stejně jako střídavá výchova, je zakotvena v zákoně o rodině od 1. srpna 1998. Společná výchova spočívá v tom, že oba rodiče mají možnost dítě vychovávat ve stejném rozsahu. I tento způsob výchovy předpokládá především výchovnou způsobilost obou rodičů. Rozhodnutí o svěřeni do společné výchovy není

v praxi příliš obvyklé. V úvahu tato volba připadá tehdy, pokud by rodiče po rozvodu zůstali žít společně v jednom domě či bytě.

3.3. Rodinná mediace

Ke sporům, které jsou nejvíce emočně a citově náročné, patří zejména rozvodové spory. I ty je však možné řešit kultivovaně, na úrovni a to za pomoci jistého prostředníka – mediátora. Mediátor ovšem spor mezi rodiči nerozhoduje, ale pomáhá těm, kterých se spor dotýká, nalézt pro všechny přijatelné řešení. Pokud nejsou rodiče schopni dohodnout se na úpravě výchovy a výživy nezletilých dětí včetně styku dětí s rodičem, pak by bylo daleko vhodnější, obrátit se s žádostí o pomoc na mediátora, než se donekonečna dohadovat. Principem rozvodové mediace je spolupráce rodičů s mediátorem, s cílem nalézt optimální rozvodové uspořádání.

Mediace je prováděna v několika společných sezeních, při kterých si oba rodiče ujasní své představy o potřebách dětí a získají informace o právních náležitostech rodinných vztahů. Výsledkem může být dohoda o úpravě výchovy dětí, která se může stát podkladem pro dohodu schválenou soudem v rozvodovém řízení.

V průběhu rozvodu se jak rodiče, tak děti dostávají do vypjatých a krizových situací. Na rodinnou mediaci můžeme pohlížet jako na prevenci negativních jevů, které provázejí rodinné krize, jelikož při této mediaci jde vždy o stabilizaci poměrů dětí i rodičů. V rámci prevence je potřebná všeobecná osvěta rodičů v postoji k dítěti, jejich poučení o výchově a péči, zdůraznění rodičovské odpovědnosti za příznivý vývoj dítěte a to i poté, kdy jsou rodiče rozvedeni.

Rozhodnou-li se rodiče ukončit své manželství a jsou-li jejich děti nezletilé, mnohdy se jako první obrací na orgány sociálně-právní ochrany dětí při obecních a městských úřadech s žádostí o pomoc. Sociální pracovníci je tak mohou efektivně a cíleně informovat o možnosti využití mediační služby, mohou je odkázat k návštěvě manželské poradny, psychologa, psychoterapeuta. Bude-li v počátku soudního řízení o úpravu poměrů nezletilého dítěte rodičům rodinná mediace kvalifikovaně nabídnuta, je velký předpoklad, že tuto nabídku využijí. Rodiče by si tím ušetřili nejen finanční prostředky vynaložené na soudní jednání, ve kterých se soudní kdo z nich bude mít dítě

svěřené do péče, ale také čas strávený na soudech a hlavně by ušetřili své děti od vleklých soudních sporů. Pokud budou rodiče s mediací souhlasit, ušetří spoustu práce také orgánům sociálně-právní ochrany dětí, jelikož odpadnou zbytečné a marné úřední jednání se znepřátelenými rodiči a znovu prováděná sociální šetření pro potřeby vleklých a opakovaných sporů. Další, kdo by z rodinné mediace mohl těžit jsou přetížené soudy, kterým by tato volba přinesla jak úsporu času, tak úsporu sil.

Aby mohla být rodinná mediace realizována, je prvním předpokladem jejího zahájení ochota obou rodičů spolupracovat s mediátory. Jde o způsob řešení, které by bylo prospěšné všem rodinným příslušníkům a v konečném pořadí také celé společnosti (Bakalář, 2006, s.99-104).

3.4 Reintegrační centra

Při soudních sporech rodičů by měly soudy podle členů vlády umísťovat děti do zařízení, v nichž bude "vhodné prostředí". O tomto se členové vlády dohodli v červenci 2007. Ministři chtěli těmito kroky vyloučit negativní vlivy na psychiku dítěte během soudních sporů rodičů. Tato dohoda byla důsledkem pozornosti, jakou vyvolal především případ desetileté Terezy, která byla kvůli sporům matky s otcem nejprve umístěna na psychiatrii v Motole a poté do dětské léčebny v Říčanech u Prahy.

Takovým zařízením by mělo být tzv. reintegrační centrum, což je zařízení kde se odcizené dítě a zavržený rodič nejdříve setkají, pak při společném pobytu pracují, připravují jídlo, hrají hry, sportují. Zavržený rodič se dostaví proškolený, nevtírající se, připravený na počáteční nenávist dítěte, přecházející postupně v běžný negativismus, hranou „lhostejnost“, okukování, zájem. Odcizené dítě se rozpomíná za pomoci terapeuta a občasné přítomnosti zavrženého rodiče na dřívější šťastná období svého života (fotografie, videozáznamy). Terapeut probírá s dítětem běžné příběhy o nedorozumění mezi lidmi, o sporech a konfliktech a o cestách, jak nalézt přiměřené řešení. V pozdější fázi reintegrace dítě se zavrženým rodičem hraje společenské hry, sportuje, chodí na procházky nebo oba sledují vybrané filmy.

Reintegrační centrum může umožnit schůdný přechod dítěte od jednoho rodiče k

druhému, pokud tak nařídil soud nebo se tak rodiče dohodli, případně umožní alespoň pravidelná víkendová setkávání odcizeného dítěte se zavrženým rodičem, což se dá považovat za prevenci vzniku nejtěžšího stupně syndromu zavrženého rodiče (<http://www.iustin.cz>).

V našich podmínkách se jeví jako vhodné a nejsnáze uskutečnitelné využít pro potřeby reintegračního centra samostatný objekt přiměřené kapacity, kde by bylo možné turnusové ubytování klientů - zavrženého rodiče s dítětem či dětmi - i terapeutická práce a servisní činnosti jako je možnost vaření a úklidu . Vhodným objektem může být např. bývalá školka, či jiný větší dům se zahradou. V blízkosti by měla být k dispozici škola, kam by děti ve školním věku docházely, pokud by se neúčastnily nějaké náhradní školní výuky přímo v reintegračním centru.Reintegrační centrum by mělo být spíše rekreační, než čistě odborné pracoviště jako např. psychiatrické léčebny, aby i tímto charakterem přispívalo k obnovení normálních vztahů mezi dětmi a zavrženým rodičem

Vyvolání syndromu zavrženého rodiče u dítěte je jednoznačně vážným ohrožením a narušením jeho řádné výchovy programujícím rodičem. Podle ust. § 46 zákona o rodině může soud nařídít ústavní výchovu, jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit. Jestliže je to v zájmu nezletilého nutné, může soud nařídít ústavní výchovu i v případě, že jiná výchovná opatření nepředcházela. Ústavní výchovou lze rozumět i umístění dítěte na dočasnou dobu do reintegračního centra.

Občanské sdružení Spravedlnost dětem, které je sdružením pro ochranu práv dětí, rodičů a prarodičů se snažilo o zřízení reintegračního centra v Olivově dětské léčebně v Říčanech. V roce 2004 bylo centrum slavnostně otevřeno, ale pak vedení léčebny od provozu couvlo. Situace je v dnešní době taková, že žádné reintegrační centrum zřízené není. Sliby členů vlády vyšuměly do prázdna, vše zapomenuto a my pravděpodobně budeme muset počkat na další medializovaný případ jednoho nešťastného dítěte, které bude prázdniny trávit v psychiatrické léčebně, jako tomu bylo v případě Terezky Smutné v roce 2007.

3.5 Krizové linky

Děti můžou na zprávu o rozvodu rodičů reagovat různě. Některé hledají útěchu u rodičů, jiné u kamarádů, sourozenců nebo prarodičů. Jsou však i děti, které pomoc hledají jinde. Někde, kde budou zcela anonymní, kde se můžou vypovídat aniž by je někdo znal a viděl. Pro tyto účely jsou zřízeny krizové linky, kde se můžou děti nejen vypovídat, ale v případě potřeby zde dostanou profesionální radu na problém, který je tíží.

Růžová linka je telefonická helpline pro děti a mladé lidi ve stavu akutní krize nebo v situaci, kdy si neumějí poradit nebo se rozhodnout. Pomoc spoluřešit jakýkoliv problém dítěte nabízí tým odborníků profesně připravených v oblasti dětského zdraví, dětské patologie, sociální práce a řešení zátěžových a stresových situací dětí a mladých lidí v rodině, škole a dalších sociálních komunitách a společenstvích. Růžová linka pracuje každý všední den od 08.00 hodin do 20.00 hodin, o víkendech a svátcích od 14.00 do 20.00 hodin na telefonním čísle 272 736 263 nebo též na mailu ruzovalinka@centrum.cz.. Linka poskytuje řadu informací a konzultací také rodičům, učitelům a sociálním pracovníkům. Díky alespoň částečné zpětné vazbě jsou pracovníci přesvědčeni, že pomoc dětem s jejich obtížemi, stesky, bezradností, smutkem, apatií, zlostí, hněvem, zdravotními problémy, neuměním komunikovat, neuměním vyjadřovat své pocity, přání a potřeby, první zkušeností s kouřením, alkoholem, drogou, hraním na automatech, podanou rukou dětem týraným tělesně, citově, sexuálně, ale také zanedbávaným, zprostředkováním zájmové činnosti, radou a konzultací dětem na ulici a dětem vystaveným šikanování je velmi smysluplná, potřebná podpora a ochrana dětí před sklouznutím na druhou stranu břehu. Každý hovor dítěte znamená psycho-diagnosticko-terapeutický rozhovor, jehož cílem je odhalit spouštěč krize, zjistit příčinu nepohody či konfliktu dítěte a pomoci mu rozpoznat souvislosti tak, aby dítě porozumělo svému chování ve stavu krize, kdy jedná pod určitým tlakem. Během rozhovoru je dítě vedeno tak, aby překonalo úzkost a zbavilo se strachu.

Linka bezpečí s telefonním číslem 1161111 je bezplatná telefonní linka krizové pomoci pro děti a mladistvé, kteří se nacházejí v tíživé životní situaci takového rozměru,

že ji nemohou nebo nedokáží zvládnout vlastními silami. Jedná se o linku, která je v provozu 24 hodin denně během celého roku . Linka bezpečí ctí zásadu anonymity klienta a tak, pokud klienti sami nechtějí, nemusí sdělovat své osobní údaje. Linka bezpečí pomáhá dětem a dospívajícím řešit těžké životní situace. Je určena především těm, kteří si nevědí rady se svými problémy, cítí se ohroženi, osamělí, zrazení, zmatení a z nejrůznějších důvodů se nechtějí nebo nemohou svěřit někomu ze svého okolí. Přesto však potřebují pochopení, podporu, důvěru a zároveň kvalifikovanou radu a pomoc. Dětem a mladistvým je dáván dostatečný prostor k tomu, aby mohli hovořit s konzultantem o své situaci a dospět společně k nějakému možnému řešení. Některým dětem stačí, aby si mohly o svém trápení a problému s někým popovídat, tím se jim uleví a získají na svůj problém lepší náhled. Jiné mají snahu své problémy řešit sami, ale např. nevědí, na koho se mohou obrátit. V tom případě jsou jim poskytnuty potřebné informace. Linka bezpečí disponuje rozsáhlou databází odkazů na různá zařízení zabývající se ochranou dětí a tak zde každý dětská klient získat potřebné adresy a telefony.

Nejen děti mohou při rozvodu rodičů vyhledat pomoc na krizových linkách. O mnohé děti mají také jejich rodiče strach a proto se mohou obrátit na *Rodičovskou linku* 840 111 234, která poskytuje telefonickou krizovou intervenci a poradenství především rodičům, prarodičům a ostatním členům rodiny z celé České republiky. Nabízí jim pomoc v krizové situaci, která se týká jejich dětí. V případě problémů v rodinných vztazích zajišťuje služby v podobě výchovného, rodinného a sociálně-právního poradenství. Zároveň nabízí výchovné poradenství pro pedagogy mateřských, základních a středních škol. Své služby poskytuje výhradně po telefonu a i zde se klient může spolehnout na zásadu anonymity. Tato linka je v provozu pondělí, středa, pátek od 13 do 16 hodin a úterý, čtvrtek od 16 do 19 hodin. Na Rodičovskou linku se převážně obracejí rodiče, popřípadě ostatní členové rodiny, jejichž děti mají problémy s učením, záškoláctvím, agresivitou, lhaním, zneužíváním návykových látek a trestnou činností, které mají psychické a osobnostní problémy, jako je např. zvýšená úzkostnost, nespavost, problémy v kontaktu s vrstevníky apod. a jejichž děti se staly obětí šikany či mají jiné školní problémy. Tyto problémy můžou u dětí vzniknout jak jsem již výše uvedla jako důsledek rozvodu rodičů. Na linku se obracejí rodiče, kteří se nacházejí v

obtížné životní situaci, jako je např. rozvod, úmrtí člena rodiny, útěk dítěte z domova. Krizovou intervencí a poradenské služby po telefonu na Rodičovské lince zajišťují psychologové a odborní pracovníci, kteří mají zkušenosti a znalosti z oblasti rodinného a výchovného poradenství. Pracovníci Rodičovské linky s volajícím problémem nejen konzultují, ale dále ho mohou odkázat na příslušná odborná pracoviště v okolí jeho bydliště, neboť disponují celorepublikovou databází příslušných státních a nestátních institucí.

Děti na zprávy o rozvodu rodičů reagují různě. U některých může tato zpráva vyvolat takové zkratovité jednání v jehož důsledku utečou z domova. Pro tyto děti je zřízena *Linka vzkaz domů* 800 111 113, jejíž provoz je celoročně od 8.00 do 22.00 hodin. Linka slouží především dětem a mladým lidem, které situace v rodině a ve škole donutí k útěku nebo těm, kteří o tomto kroku prozatím jen uvažují. Stěžejním úkolem Linky je předávání vzkazů rodičům či jiným blízkým osobám dětí na útěku, které se sice nechtějí vrátit zpět, ale přesto by rády nechaly svým blízkým zprávu, že jsou v pořádku a zdravý. Dětem, které by se domů vrátit chtěly, ale nemají odvahu rodičům zavolat z obavy z jejich reakce, jsou pracovníci připraveni pomoci nalézt cestu zpátky. Na Linku vzkaz domů se mohou obrátit také rodiče a příbuzní dětí, které utekly z domova, kde jim mohou nechat vzkaz. Na útěku se děti mohou stát obětí či pachatelem trestné činnosti, což se Linka vzkaz domů snaží eliminovat.

4. Realizace vlastního průzkumu

4.1 Cíl práce a hypotézy

Rozvod rodičů se může na psychiku a zdraví dětí podepsat ať již jsou děti v jakékoliv věkové kategorii. Cílem diplomové práce je uvědomit si jak vlastně děti rozvod rodičů prožívají, jaký negativní dopad na ně rozvod má a upozornit na to, že děti mají nejen povinnosti, ale mají také právo, mají právo být slyšeny ve věci jejich svěření do péče jednoho z rodičů. Pro dosažení cíle této práce jsem stanovila dvě hypotézy

H1 : Dopad rozvodu rodičů na psychiku i zdraví dítěte je značný

H2 : Daleko více dětí by si přálo být svěřeno do střídavé výchovy rodičů

4.2 Charakteristika výběrového souboru

Diplomová práce je zaměřena na postavení dítěte v procesu rozhodování o výkonu rodičovské zodpovědnosti při rozvodu rodičů, tedy je o dětech, které si rozvodem rodičů prošly. Pro účely této práce jsem se rozhodla do výběrového souboru zahrnout studenty středních škol a učilišť v Hranicích, kteří dovršili 15 let. Konkrétně se jednalo o Střední zdravotnickou školu, kde bylo ve 2.ročníku rozdáno 26 dotazníků, o Střední odbornou školu průmyslovou, kde bylo ve 3. ročníku rozdáno 44 dotazníků, o Střední lesnickou školu, kde byly získány data k 55 dotazníkům od studentů 4. ročníku a o Gymnázium, kde bylo rozdáno nejvíce dotazníků a to 81 ve 2. a 3. ročníku. Jediným učilištěm v Hranicích je Střední odborné učiliště strojírenské, kde bylo mezi studenty rozdáno 39 dotazníků. Věk studentů, kteří se podíleli na vypracování dotazníku byl v rozmezí 15-19 let. Pro účely této práce bylo v uvedených školách rozdáno celkem 245 dotazníků, kdy při následném zpracování údajů bylo zjištěno, že rozvodem rodičů prošlo 58 studentů. V každé škole jsem si po telefonické a v některých případech i osobní domluvě sjednala termín realizace průzkumu. Na Střední zdravotnické škole, na Střední odborné škole průmyslové a na Střední lesnické škole jsem průzkum realizovala v měsíci listopad 2009. Na Gymnáziu a na Středním odborném učilišti strojírenském jsem dotazník aplikovala na začátku prosince 2009.

4.3 Metodologie

Dotazník je jednou z nejpoužívanějších metod, které slouží ke sběru informací. K realizaci průzkumu souvisejícího s touto prací byla použita tato explorační metoda. Dotazník se vymezuje jako soubor přesně formulovaných otázek předkládaných respondentům v písemné podobě za účelem zjištění specifických údajů, názorů, postojů nebo mínění (Maňák, 1994,s.50).

K získání údajů, které by potvrdily nebo vyvrátily uvedené hypotézy jsem sestavila dotazník, který obsahuje 19 otázek (viz. příloha č.1). Dotazník je originální, sestavený pro potřeby mého průzkumu. Cílovou skupinou dotazníku jsou studenti ve věku 15-19 let vybraných středních škol a učilišť v Hranicích. Zvolila jsem typ kombinovaného dotazníku. Některé z otázek jsou uzavřené a jedinou možnou odpovědí je ano – ne. Ostatní otázky jsou výběrové, nabízejí několik možných odpovědí s možností doplnění další vhodné odpovědi, jde o otázky polouzavřené.

Abych dospěla k údajům nezbytných pro další zpracování výsledků, musela jsem v úvodu vygenerovat z celkového počtu studentů ty, jež zažili rozvod svých rodičů. K tomuto účelu byla sestavena filtrační otázka č.2, ve které respondenti odpověděli na otázku zda-li jsou jejich rodiče rozvedeni. Studenti, kteří odpověděli že ne, ve vyplňování dotazníku již dále nepokračovali.

Při sestavování dotazníku jsem se snažila formulovat otázky tak, aby byly srozumitelné, jasné a přiměřené věku respondentům. Otázky se vztahují na téma této práce a jsou zaměřeny na problematiku, kterou tato práce sleduje

Výsledky průzkumu jsou znázorněny v grafické podobě s procentním znázorněním výsledků. Součástí některých grafů je tabulka, ve které jsou znázorněny hodnoty v absolutních číslech. Tento způsob jsem vybrala z důvodu lepší přehlednosti získaných dat.

4.4 Vyhodnocení dotazníkového šetření

Dotazníkové šetření jsem ve vybraných školách provedla v měsíci listopad a prosinec 2009. Do zvolených škol jsem se dostavila v termínech předem dohodnutých při telefonickém jednání či osobním kontaktu.

Jako první jsem navštívila Střední zdravotnickou školu, kde jsem jednala s panem ředitelem. Jeho ochota svolit s možností provést mezi studenty průzkum byla minimální s odůvodněním, že takové průzkumy narušují průběh výuky. Mým záměrem bylo oslovit dvě třídy studentů, ale na závěr jsem byla ráda, že jsem mohla dotazník rozdat v jedné třídě.

Úplně opačný přístup jsem zažila na ostatních školách, kde mi zástupci těchto škol vyšli plně vstříc. Překvapivý byl pro mě obzvlášť přístup na Střední lesnické škole, kde měli zájem o výsledné údaje získané po zpracování dotazníků.

Na všech školách byl postup při zpracování dotazníků stejný. Zástupci škol vybrali vyučovací hodinu, která pro příslušné studenty není tolik stěžejní, např. nejde o maturitní předmět. Se souhlasem vyučujícího daného předmětu jsem ho doprovodila na začátek vyučovací hodiny. Studentům jsem se představila, řekla jsem jim, že jsem studentkou Institutu mezioborových studií Brno v oboru sociální pedagogika a že zpracovávám diplomovou práci na téma „Postavení dítěte v procesu rozhodování o výkonu rodičovské zodpovědnosti při rozvodu rodičů“, jejíž součástí bude průzkum k uvedenému tématu. Sdělila jsem jim, že výsledky průzkumu získám pomocí dotazníků, který bych jim chtěla rozdat a požádat je o jeho vyplnění. Před samotným vyplněním jsem studentům řekla pár instrukcí k vyplnění dotazníků a to, že dotazník je anonymní, tudíž aby jej nepodepisovali, jeho vyplnění je dobrovolné, čas na vyplnění je neomezený, otázky jsou uvedené i z druhé strany listu, tam kde to otázka dovoluje můžou zatrhnout více odpovědí a pokud jim nebude něco jasné, mohou se kdykoliv na cokoliv zeptat. Požádala jsem je, aby vyplňování dotazníku věnovali patřičnou pozornost, jelikož by výsledky mohly posloužit pracovníkům oddělení sociálně právní ochrany dětí a vychovatelům škol jako informace o tom, jak děti rozvod prožívají. Respondenti dotazník vyplnili v rozmezí 10 až 15 minut.

Výsledky průzkumu jsem vyhodnotila v tabulkách a grafech, u kterých je vždy krátká agenda.

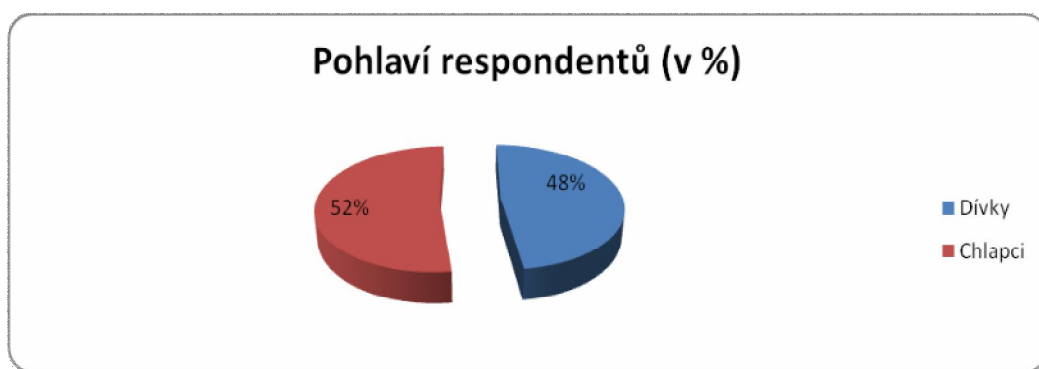
Otázka č. 1 Jste student – studentka

Tabulka č. 1

	v absolutních číslech	v %
Dívky	117	48
Chlapci	128	52
CELKEM	245	100

Zdroj : vlastní průzkum

Graf č. 1



Zdroj : vlastní průzkum

Dotazník obdrželo celkem 245 respondentů. Z tohoto celkového počtu bylo 117 dívek a 128 chlapců. V procentním zastoupení tvoří dívky 48 % a chlapci 52 %.

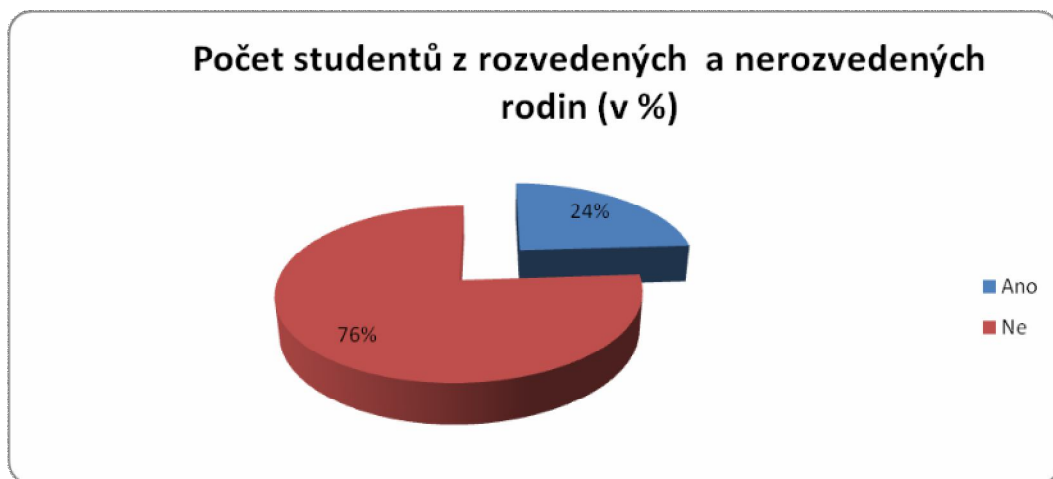
Otázka č. 2 Jsou vaši rodiče rozvedeni * ano * ne

Tabulka č. 2

	V absolutních číslech	v %
Ano	58	24
Ne	187	76
CELKEM	245	100

Zdroj : vlastní průzkum

Graf č. 2



Zdroj : vlastní průzkum

Úkolem této otázky bylo vygenerovat děti, které zažily rozvod svých rodičů od ostatních respondentů. Výsledkem této otázky bylo zjištění, že z celkového počtu 245 respondentů je z rozvedených rodin 58 studentů což je 24 % z celkového počtu dotázaných studentů. Jedná se o 27 dívek a 31 chlapců. Naopak studentů, kteří nezažili rozvodové řízení svých rodičů bylo 76 % což je 187 studentů, z čehož je 90 dívek a 97 chlapců.

Otázka č. 3 Kolik let vám bylo v době rozvodu rodičů *do 6 let * 7-9
 * 10-13 *14-19

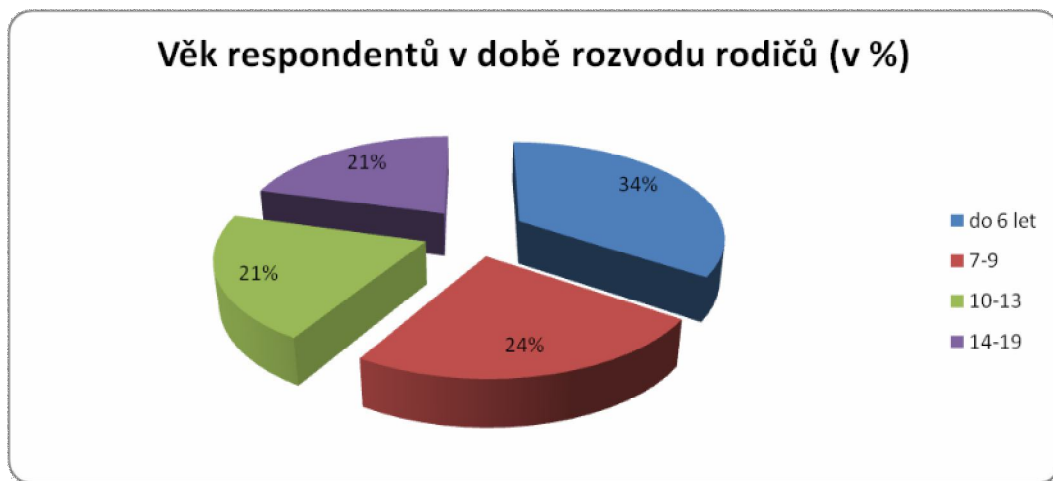
Tabulka č. 3

Věk	do 6 let	7-9	10-13	14-19	Celkem
Počet studentů	20	14	12	12	58

Zdroj : vlastní průzkum

Z výsledků této otázky je patrné, že nejvíce studentů (20) zažilo rozvod rodičů v té nejnižší věkové kategorii do 6 let. Ve věku 7-9 let má zkušenost s rozvodem rodičů 14 respondentů a ve věku 10-13 a 14-19 je počet studentů stejný, tedy po 12.

Graf č. 3



Zdroj : vlastní průzkum

**Otázka č. 4 Museli jste vypovídat před soudem v případě rozvodu svých rodičů ,
kdy se jednalo o vašem svěřeni do výchovy jednoho z rodičů * ano * ne
* byl/a jsem malé dítě (do 6 let)**

Tabulka č. 4

	v absolutních číslech	v %
Ano	6	11
Ne	32	55
Byl/a jsem malé dítě	20	34
CELKEM	58	100

Zdroj : vlastní průzkum

Z celkového počtu studentů, kteří zažili rozvod rodičů vypovídalo před soudem ve věci svěřeni do péče 6 studentů, což je 11 % z celkového počtu. 32 respondentů (55 %) odpovědělo že ne. Z důvodu nízkého věku se řízení před soudem nezúčastnilo 20 studentů (34 %).

Otázka č. 5 Byli jste z důvodu rozvodu rodičů kontaktováni pracovníkem oddělení sociálně právní ochrany dětí * ano * ne * byl/a jsem malé dítě (do 6let)

Tabulka č. 5

	v absolutních číslech	v %
Ano	14	24
Ne	24	41
Byl/a jsem malé dítě	20	35
CELKEM	58	100

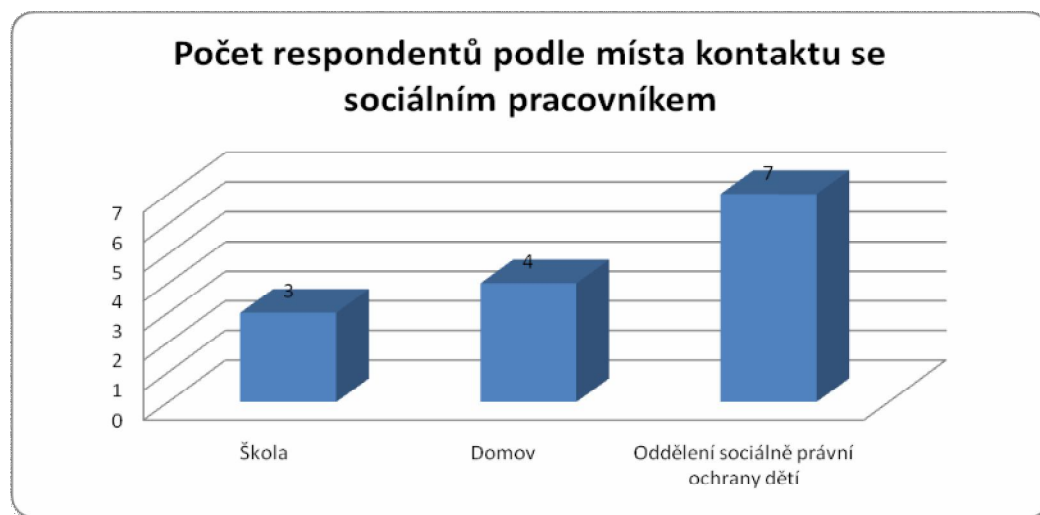
Zdroj : vlastní průzkum

14 studentů (24 %) uvedlo, že je z důvodu rozvodu rodičů kontaktoval pracovník oddělení sociálně právní ochrany dětí, na druhou stranu do kontaktu s tímto pracovníkem nepřišlo 24 studentů (41 %). 20 studentů uvedlo, že v době rozvodu rodičů byli ještě malé děti do věkové hranice 6 let, což je 35 %.

Otázka č. 6 Jen pro ty, kteří v minulé otázce odpověděli ANO

Na jakém místě s vámi vedl pohovor * škola * v místě bydliště *na oddělení sociálně právní ochrany dětí * jiné(jaké)

Graf č. 4



Zdroj : vlastní průzkum

Graf č. 5

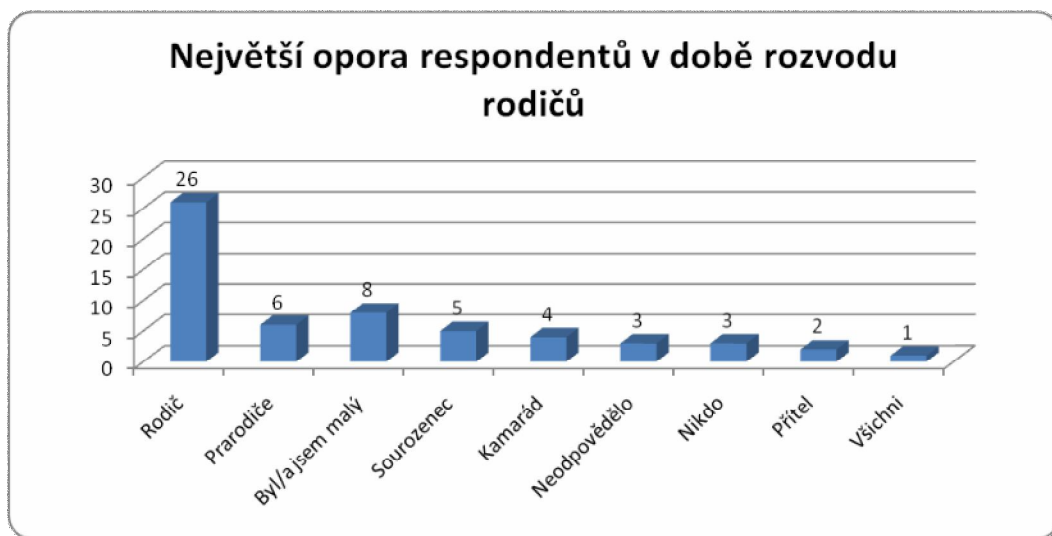


Zdroj : vlastní průzkum

Pracovník oddělení sociálně právní ochrany dětí nejčastěji vedl pohovor s respondenty na úřadu a to v 7 případech (50 %). Ve 4 případech (29 %) byl pohovor veden doma a ve 3 případech (21 %) ve škole.

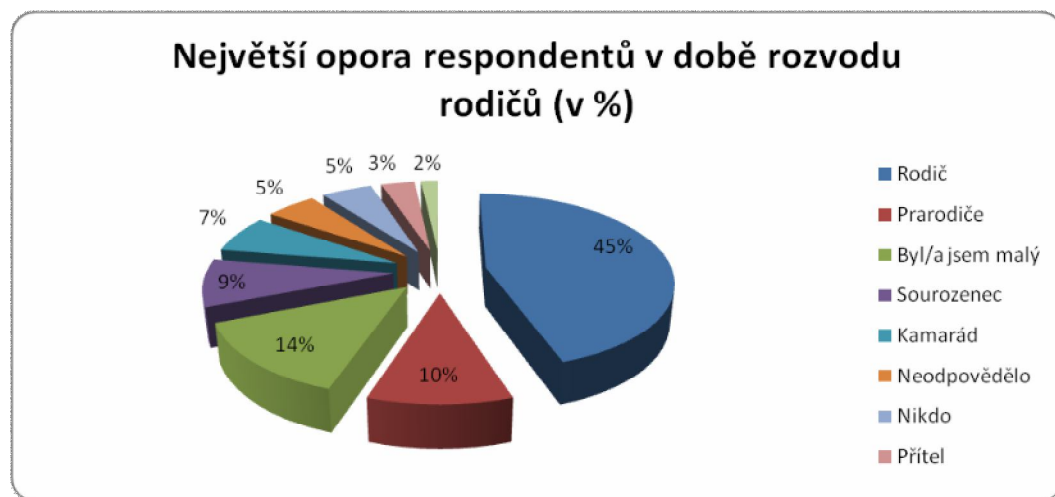
Otázka č. 7 Kdo vám byl největší oporou v době rozvodu rodičů *jeden z rodičů
*sourozenec *kamarád *jiná osoba(kdo)

Graf č. 6



Zdroj : vlastní průzkum

Graf č. 7



Zdroj : vlastní průzkum

Největší oporu našli respondenti v době rozvodu rodičů právě u jednoho z rodičů, což odpovídělo 26 (45 %) studentů. 8 (14 %) respondentů bylo v době rozvodu rodičů tak malých, že si to nepamatují a ničí pomoc nepotřebovali. Na prarodiče se obrátilo 6 (10 %) respondentů, 5 (9 %) na sourozence a 4 (7 %) na kamaráda. 3 (5 %) studenti na otázku neodpověděli a také 3 u nikoho oporu nehledali. 2 (3 %) respondenti, konkrétně obě dívky, našly oporu ve svém příteli a pro jednoho respondenta byli oporou všichni kolem něho.

Otázka č. 8 Byli jste jedním z rodičů negativně ovlivňování, aby jste u soudu vypovídali v neprospěch druhého rodiče * ano * ne
 * byl/a jsem malé dítě (do 6 let)

Tabulka č. 6

	v absolutních číslech	v %
Ano	4	7
Ne	34	59
Byl/a jsem malé dítě	20	34
CELKEM	58	100

Zdroj : Vlastní průzkum

Na otázku, zda-li byli studenti negativně ovlivňováni jedním z rodičů, aby u soudu vypovídali v neprospěch druhého rodiče odpověděli 4 (7 %) ano. 34 (59 %) respondentů odpovědělo ne a 20 (34 %) respondentů uvedlo, že v době rozvodu rodičů byli malé děti.

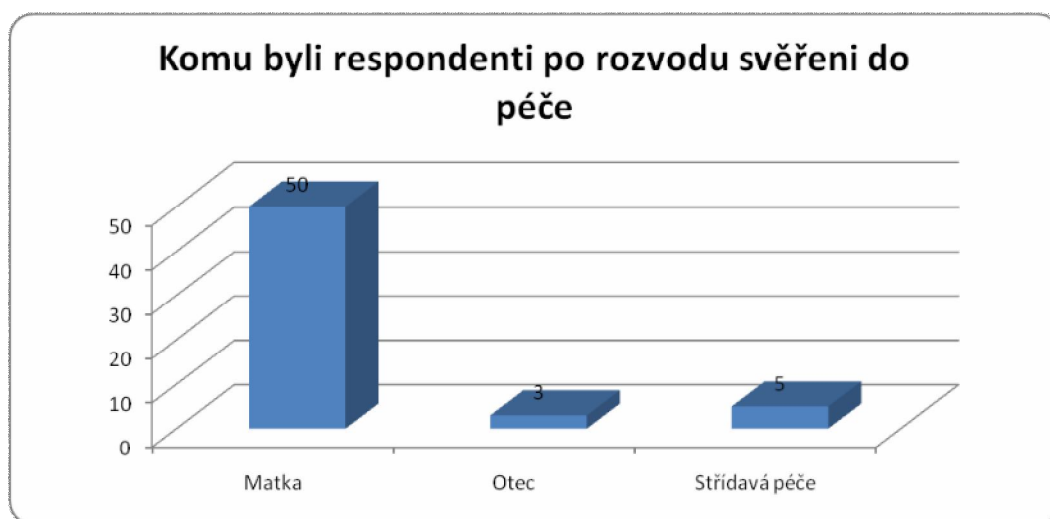
**Otázka č. 9 Komu jste po rozvodu rodičů byli svěřeni do péče * matka * otec
* střídavá péče * jiná osoba (kdo**

Tabulka č. 7

	v absolutních číslech	v %
Matka	50	86
Otec	3	5
Střídavá péče	5	9
Jiné	0	0
CELKEM	58	100

Zdroj : Vlastní průzkum

Graf č. 8



Zdroj : Vlastní průzkum

Graf č.8 znázorňuje s kým žijí respondenti po rozvodu svých rodičů. Nejvíce respondentů (50) odpovědělo, že žije s matkou, což činí v relativních číslech 86 %. S otcem žijí 3 (5 %) respondenti a ve střídavé péči je 5 respondentů (9 %). Odpověď, že byli svěřeni do péče jiné než uvedené osobě nebyla využita. Na otázku odpověděli všichni respondenti.

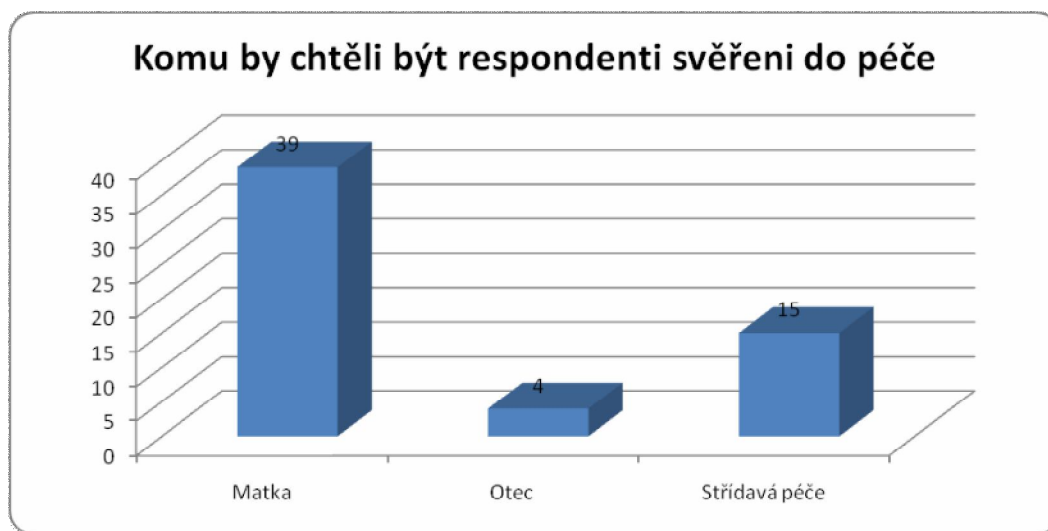
Otázka č. 10 Komu by jste chtěli být svěřeni do péče * matka * otec
 * střídavá péče * jiná osoba(kdo)

Tabulka č. 8

	v absolutních číslech	v %
Matka	39	67
Otec	4	7
Střídavá péče	15	26
Jiné	0	0
CELKEM	58	100

Zdroj : Vlastní průzkum

Graf č. 9



Zdroj : Vlastní průzkum

Graf znázorňuje přání studentů v otázce komu by chtěli být svěřeni do péče. Matce by chtělo být svěřeno do péče 39 respondentů, což je 67 % z celkového počtu dotázaných. Otci 4 (7 %) respondenti a být ve střídavé péči by si přálo být 15 respondentů, což je 26 %.

Otázka č. 11 Zeptali se vás rodiče komu chcete být svěřeni do péče * ano
* ne

Tabulka č. 9

	v absolutních číslech	v %
Ano	9	16
Ne	49	84
CELKEM	58	100

Zdroj : Vlastní průzkum

Rodiče jež se rozváděli pouze v 9 případech oslovili své děti s dotazem, komu by si přáli být svěřeni do péče. Názor dalších 49 respondentů rodiče nepotřebovali znát.

Otázka č.12 Bylo vám bráněno ve styku s jedním z rodičů * ano
* ne

Tabulka č. 10

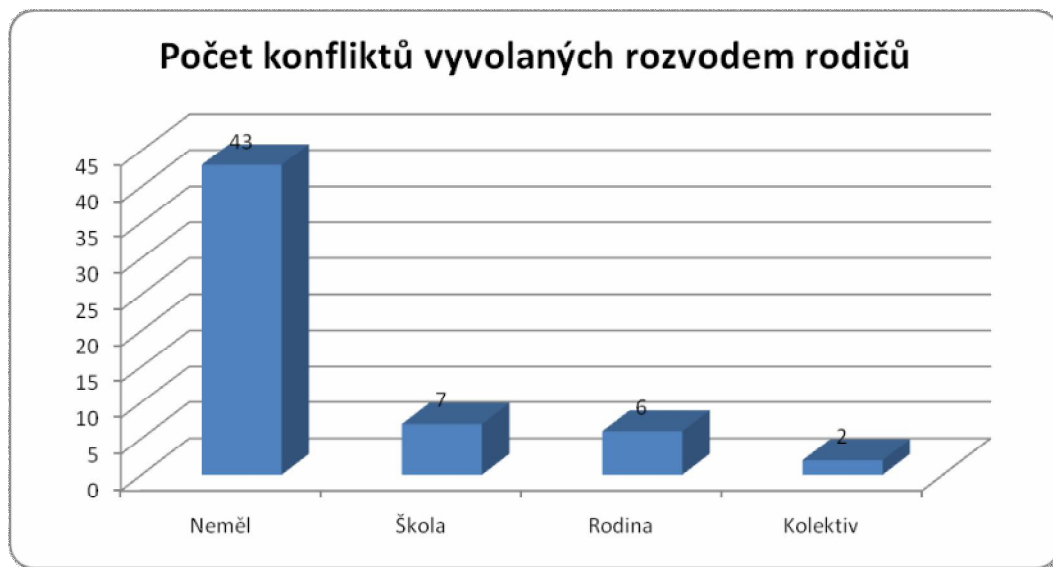
	v absolutních číslech	v %
Ano	2	3
Ne	56	97
CELKEM	58	100

Zdroj : Vlastní průzkum

Na otázku, zda-li bylo studentům bráněno ve styku s jedním z rodičů odpověděli 2 respondenti (3 %), že ano a 56 (97 %) respondentů odpovědělo že ne.

Otázka č.13 Měli jste z důvodu rozvodu rodičů osobní konflikty * ve škole
 *v kolektivu vrstevníků * v rodině * neměl * jinde (..... kde)

Graf č. 10



Zdroj : Vlastní průzkum

Nejvíce studentů odpovědělo, že z důvodu rozvodu rodičů neměli žádné osobní konflikty (43 respondentů, což je 74 %). Naopak ve škole mělo v důsledku této zkušenosti osobní konflikt 7 respondentů (12 %), v rodině 6 respondentů (10 %) a v kolektivu vrstevníků 2 respondenti (4 %).

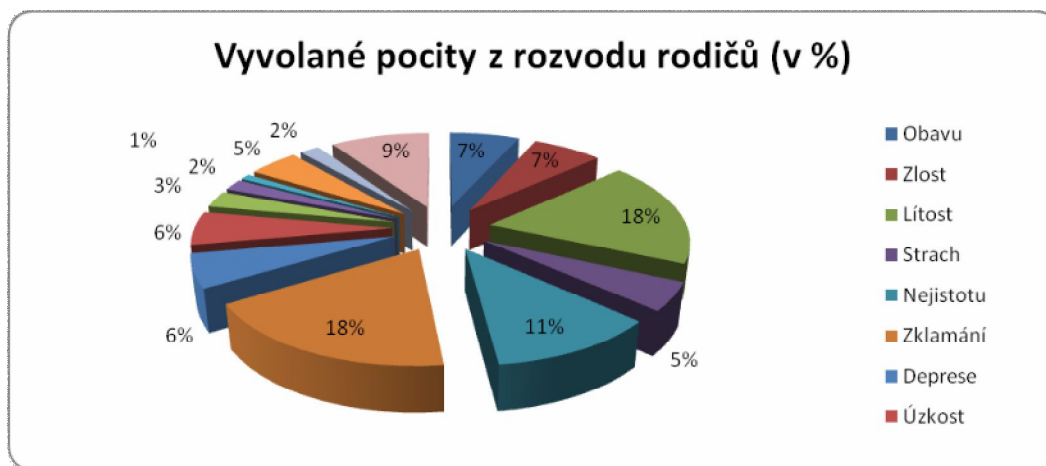
Otázka č. 14 Vyvolal u vás rozvod rodičů *obavu * zlost * smutek * strach *
 nejistotu *zklamání * deprese *úzkost * nespavost * pocit viny
 *.....(něco jiného) poz. lze označit více odpovědí

Tabulka č. 11

	věk do 6 let	věk 7-9	věk 10-13	věk 14-19	Celkem
Obavu		3	2	2	7
Zlost	1		3	3	7
Smutek	8	4	4	3	19
Strach		2	2	1	5
Nejistotu	1	5	2	4	12
Zklamání	5	4	7	3	19
Deprese	2	1	1	2	6
Úzkost	3	1	1	1	6
Nespavost		1		2	3
Pocit viny	1			1	2
Pocit úlevy				1	1
Nic		1	1	3	5
Neodpovědělo		1	1		2
Nepamatuje	10				10

Zdroj : Vlastní průzkum

Graf č. 11



Zdroj : Vlastní průzkum

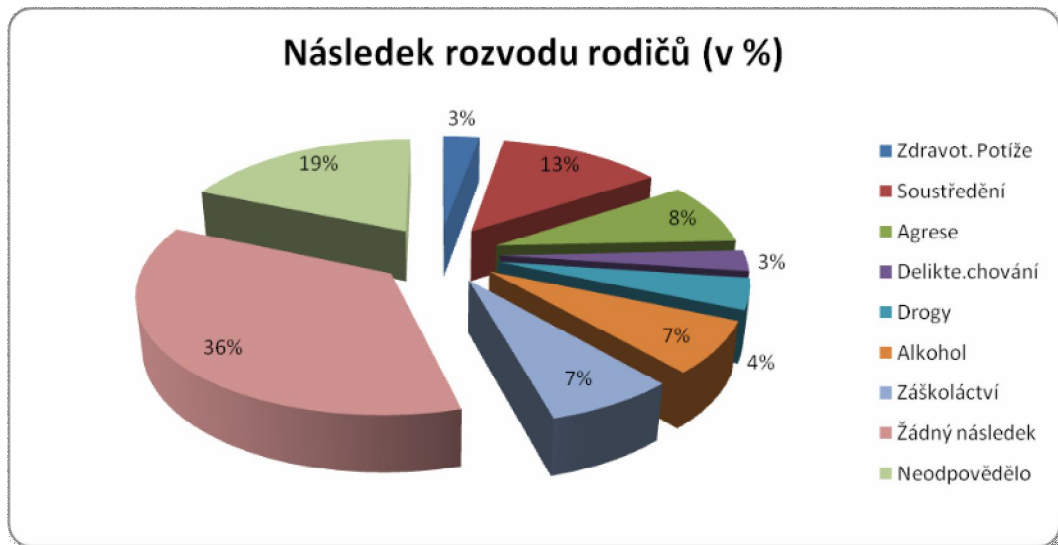
Ve většině případů provází rozvod rodičů několik negativních emocí, které se prolínají a střídají. U této otázky měli studenti možnost označit více odpovědí. Nejčastější zvolenou odpovědí byl smutek a zklamání, kterou shodně označilo 19 respondentů, což činí 18 % z celkového počtu odpovědí. Pokud se zaměříme na věkovou skupinu, která tuto odpověď volila nejčastěji, pak se jedná o studenty, kteří zažili rozvod rodičů v době do jejich 6 let. Druhou nejčastější zvolenou odpovědí byla nejistota, kterou označilo 12 respondentů. V tomto případě byla nejpočetnější věková skupina těch, kterým v době rozvodu rodičů bylo 7-9 let. Další nejčastější odpovědí byla shodně označena obava a zlost. Tuto odpověď označilo 7 respondentů, což je 7% z celkového počtu odpovědí. Další byla zvolena deprese a úzkost se shodným počtem 6 odpovědí. Strach při rozvodu rodičů pocítilo 5 respondentů. Mezi studenty jsou u takoví, u kterých rozvod rodičů nevyvolal žádnou emoci, čemuž však moc nevěřím. Takových odpovědí bylo 5. Nejpočetnější věkovou skupinou, která zvolila tuto odpověď jsou ti, kteří rozvod rodičů zažili ve věku mezi 14-19 lety. Problémy s nespavostí se objevily u 3 respondentů. 2 respondenti cítili při rozvodu rodičů pocit viny a stejný počet respondentů na otázku neodpovědělo. Jen jeden student, který zažil rozvod rodičů ve věku 14-19 let na otázku co u něj rozvod rodičů vyvolal odpověděl, že pocit úlevy. Důvodu proč zvolil tuto odpověď by jsme jistě našli několik.

Otázka č. 15 Měl u vás rozvod rodičů za následek * zdravotní potíže * problémy se soustředěním * výbuchy agrese * delikventní chování * užívání drog * užívání alkoholu * záškoláctví * poz. lze označit více odpovědí

Tabulka č. 12

	Věk do 6 let	věk 7-9	věk 10-13	věk 14-19	Celkem
Zdravot. Potíže		1		1	2
Soustředění		3	2	4	9
Agrese		2	1	3	6
Delikve.chování			2		2
Drogy				3	3
Alkohol				5	5
Záškoláctví			1	4	5
Žádný následek	20			2	25
Neodpovědělo			7	1	13

Graf. 12



Zdroj : Vlastní průzkum

Tato otázka je druhou a zároveň poslední otázkou, ve které měli studenti možnost označit více možných odpovědí. Na otázku co měl rozvod rodičů za následek, byla nejčastější zvolená odpověď – žádný následek. Tuto odpověď zvolilo 25 respondentů. Zde však musíme brát v úvahu, že nejpočetnější věkovou skupinou, která takto odpověděla byli ti, jež zažili rozvod rodičů v době do 6 let svého věku. Z otázky č.3 je patrné, že takových studentů bylo 20, což se nám potvrzuje i v této otázce. 13 respondentů na otázku neodpovědělo. Nejvíce studentů mělo v době rozvodu rodičů problémy se soustředěním, což odpovědělo 9 respondentů. Sklon k agresi označilo 6 studentů a záškoláctví a užívání alkoholu označilo shodně 5 respondentů. Co se týká odpovědí o alkoholu, tak zde patří pouze studenti, kterým v době rozvodu rodičů bylo 14-19 let. Dalším smutným zjištěním je skutečnost, že svou roli v rozvodu rodičů hrají také drogy. Tuto odpověď označili 3 respondenti a opět ti, jež zažili rozvod rodičů v době mezi 14-19 lety. Nejméně volenou odpovědí byly zdravotní potíže a delikventní chování, což shodně označili 2 respondenti.

Otázka č. 16 Museli jste po rozvodu rodičů přestat navštěvovat nějaký zájmový kroužek z důvodu nedostatku financí v rodině * ano * ne

* žádný jsem nenavštěvoval/a

Tabulka č. 13

	v absolutních číslech	v %
Ano	6	10
Ne	41	71
Žádný nenavštěvoval/a	11	19
CELKEM	58	100

Zdroj : Vlastní průzkum

Z celkového počtu 58 respondentů muselo z důvodu zhoršení ekonomické situace v rodině po rozvodu rodičů přestat navštěvovat kroužky 10 % (6) respondentů. Naopak v této oblasti se rozvod rodičů nedotkl 41 respondentů, což je 71 %. V době rozvodu rodičů 11 (19 %) studentů žádný kroužek nenavštěvovalo

Otázka č. 17 Je ve Vaši rodině řádně plněna vyživovací povinnost * ano * ne**Tabulka č. 14**

	v absolutních číslech	v %
Ano	44	76
Ne	14	24
CELKEM	58	100

Zdroj: Vlastní průzkum**Graf č. 13**

Zdroj: Vlastní průzkum

U 44 respondentů (76 %) je po rozvodu řádně plněna vyživovací povinnost, zatímco 14 respondentů (24 %) uvedlo, že nikoli.

Otázka č. 18 Kontaktovali jste z důvodu rozvodu rodičů nějakou krizovou linku

*** ano (.....jakou) * ne**

Tabulka č. 15

	v absolutních číslech	v %
Ano	1	2
Ne	57	98
CELKEM	58	100

Zdroj : Vlastní průzkum

Pouze jedna studentka uvedla, že se z důvodu rozvodu rodičů obrátila o pomoc a radu na krizovou linku. Konkrétně se jednalo o Růžovou linku.

4.5 Vyhodnocení průzkumu

Na počátku průzkumu jsem stanovila dvě hypotézy :

H1 : Dopad rozvodu rodičů na psychiku i zdraví dítěte je značný

H2 : Daleko více dětí by si přálo být svěřeno do střídavé výchovy rodičů

Skupinou respondentů za jejichž pomoci jsem chtěla tyto hypotézy potvrdit byli studenti středních škol a učiliště v Hranicích, kteří dovršili 15 let. Konkrétně se jednalo o Střední zdravotnickou školu , Střední odbornou školu průmyslovou, Střední lesnickou školu, Gymnázium a Střední odborné učiliště strojírenské. Ke sběru dat jsem v rámci využití empirických metod a technik vybrala dotazník, jehož otázky směřovaly

ke zjištění informací, jak respondenti prožívali rozvod rodičů a jaký dopad měla tato negativní zkušenost v jejich životě. Celkem bylo rozdáno 245 dotazníků a stejný počet se mi vrátil zpět k vyhodnocení. Jistý podíl na tom má skutečnost, že jsem dotazníky rozdával sama a nebyla tím pověřena žádná další osoba.

Výsledky průzkumu prokázaly, že takřka každý čtvrtý student pochází z rozvedené rodiny. Nejvíce studentů zažilo rozvod rodičů v době, kdy byli ve věku do 6 let. Zařadili se tak do nejmladší skupiny tohoto dotazníku. Již samotná zpráva o rozvodu rodičů je pro děti zátěžová a jistě tomu moc nepřidá, pokud musí děti vypovídat před soudem. Takovou zkušenost má podle vyhodnocených výsledků 6 respondentů tohoto průzkumu. Jistou roli v rozvodu manželství s nezletilými dětmi hraje oddělení sociálně právní ochrany dětí o jejichž činnosti je psáno v teoretické části. Ne vždy musí pracovníci tohoto institutu děti kontaktovat, ale pokud tak učiní, myslím si, že by tak měli činit s opatrností, aby ještě více dětem po psychické stránce neublížili. 14 z dotázaných respondentů uvedlo, že sociálním pracovníkem kontaktováni byli a s ním také polovina z nich na úřadu sociálně právní ochrany dětí vedla pohovor. V teoretické části jsem vyslovila myšlenku nad zřízením speciálních místností pro tyto účely, kde by se děti mohly cítit „lépe“. Bohužel i mezi respondenty se objevili takoví, kteří byli rodičem popuzování proti druhému rodiči. Jako by toho nebylo málo, přiloží vlastním dětem jeho rodič další polínko do ohně. Na druhou stranu je potěšující zjištění z otázky č. 7, ve které odpovídali na to, kdo jim byl v době rozvodu největší oporou. 26 jich odpovědělo, že jeden z rodičů, což svědčí o dobrém vztahu mezi respondenty a jejich rodiči. Možná proto, že všichni měli kolem sebe někoho, kdo jim pomohl, nemuseli využít telefonických krizových linek (viz otázka č.18). Na otázku co u studentů vyvolala zpráva o rozvodu rodičů odpovědělo nejvíce respondentů, že smutek a zklamání. V této otázce jako v jedné z mála tohoto dotazníku mohli studenti označit více možných odpovědí. Odpovědi jsem dále vyhodnotila podle věku, ve kterém rozvod rodičů zažili. Nejvíce odpovědi zaznamenali ti, kterým bylo v době rozvodu rodičů 14-19 let. Pokud si tedy někdo myslí, že v tomto věku jsou již děti takřka dospělé, chystající se na vlastní cestu životem a rozvod rodičů je již tolik citově nezasáhne, byl by z těchto výsledků možná překvapen. Když se rodiče rozvádějí, děti sedávají ve škole jakoby duchem nepřítomné, obtížněji se soustředí a často zapomínají, což často vede ke zhoršení školního prospěchu. V době, kdy jsem se zástupci uvedených

škola domlouvala realizaci průzkumu a vedli jsme rozhovor o negativním dopadu rozvodu rodičů na děti, stěžovali si na chování žáků, zejména z rozvedených rodin, ať již se jednalo o školní docházku, o nepozornost a problémy se soustředěním ve vyučování nebo o občasné hlášení vychovatelů o užívání alkoholu. Jejich tvrzení se při vyhodnocení dotazníků potvrdilo. Na otázku zda-li museli respondenti po rozvodu přestat navštěvovat zájmový kroužek odpovědělo 6 že ano. Myslím si, že toto je velká škoda, jelikož právě v zájmové činnosti a mezi kamarády můžou děti na stres vyvolaný rozvodem rodičů na chvíli zapomenout.

Bezesporu ať děti zažijí rozvod rodičů v jakémkoliv věku, je to pro ně vždy těžká životní situace, která zasáhne nejen jejich emoce, ale má dopad na jejich zdraví a chování. Domnívám se, že na základě výsledků průzkumu lze konstatovat, že první hypotéza byla potvrzena a že dopad rozvodu rodičů na psychiku i zdraví dítěte je značný.

Ze závěru průzkumu bylo dále zjištěno, že v řízení upravující výchovu a výživu nezletilého dítěte bylo 50 respondentů svěřeno do péče matky, 3 do péče otce a 5 do střídavé výchovy, což odpovídá statistickým údajům (příloha č.2). K potvrzení druhé hypotézy směřovala otázka č.10, ve které studenti odpovídali komu by chtěli být svěřeni do výchovy. Do výchovy matky odpovědělo 39 respondentů, otci 4 a do střídavé výchovy 15 respondentů. Bohužel jen v 9 případech se rozvádějící rodiče zeptali svého potomka na jeho názor, komu by chtěl být svěřen do péče. Názor 49 respondentů tak zůstal nevyslyšen. Druhá hypotéza a to, že daleko více dětí by si přálo být svěřeno do střídavé výchovy rodičů byla tímto potvrzena, i když s odstupem času si jsem vědoma, že jsem k této problematice mohla položit ještě další otázku, jejíž výsledky by správnost této hypotézy ještě podložily.

Závěr

Cílovou skupinou mé diplomové práce jsou děti, které zatím během svého krátkého života stačily zažít jednu z nejkrizovějších situací a to rozvod svých rodičů. V teoretické části práce jsem mimo jiné popsala, jak děti prožívají rozvod rodičů v různém věku a jaký dopad má rozvod rodičů na jejich zdraví, psychiku, emoce. Záměrem a cílem mé práce bylo tato tvrzení potvrdit, k čemuž mi pomohli studenti vybraných škol v Hranicích, kde jsem uskutečnila průzkum, který je popsán v praktické části této práce.

Z výsledků průzkumu vyplynulo, že takřka každý čtvrtý student pochází z rozvedené rodiny. V době rozvodu rodičů bylo nejvíce studentů ve věku do 6 let, což podle získaných výsledků má pro ně své „výhody“, jelikož většina z nich v dotazníku uvedla, že si na žádné problémy vzniklé rozvodovou situací nepamatuje. Dotazovaným studentům je nyní 15-19 let a žádný z nich z důvodu rozvodu rodičů nemá ve škole žádné problémy. Naopak je tomu ovšem u těch studentů, jejichž rodiče se rozvedli v nedávné době. U těchto studentů nejsou výjimkou problémy se soustředěním, objevuje se u nich záškoláctví a bohužel také užívání alkoholu a drog, což samozřejmě může mít velký negativní vliv na jejich další život. Rozvod rodičů u studentů vyvolal nejčastěji smutek a zklamání. Jak potvrzují výsledky průzkumu, nejsou to zdaleka jediné negativní emoce. Rodiče by měli děti učit pravdomluvnosti a ne lži a už vůbec ne lži o vlastním rodiči. S tímto mají svou zkušenost 4 dotázaní studenti, kteří byli rodičem ovlivňování, aby u soudu vypovídali v neprospěch druhého rodiče. Malou útěchou může být alespoň zjištění, že všichni respondenti měli kolem sebe někoho, kdo jim byl v tak těžké životní situaci oporou. A i když za utrpení, kterým si museli projít při rozpadu rodiny mohli právě rodiče, byli to nejčastěji právě oni, na koho se studenti nejvíce spoléhali s případnou pomocí. Možná proto, že všichni měli ve své blízkosti svou spřátelenou duši, neměli potřebu vyhledat odbornou pomoc, jež poskytují různé krizové linky. Ze získaných výsledků průzkumu můžu konstatovat, že dopad rozvodu rodičů na psychiku i zdraví dítěte je značný, čímž se první hypotéza potvrdila.

V posledních deseti letech bylo každý rok 90 % dětí svěřeno do výhradní péče matky a 8 % do výhradní péče otce (viz příloha č.3). Ostatní děti byly svěřené jiné

osobě a v posledních letech jen v minimální míře byly svěřené do společné či střídavé výchovy. A právě otázka kolem střídavé výchovy se stala mým druhým cílem této práce, kdy jsem chtěla potvrdit hypotézu, že daleko více dětí by si přálo být svěřeno do střídavé péče obou rodičů. Na otázku komu byli studenti svěřeni při rozvodu rodičů do výchovy odpovědělo celkem 50, že matce, 3 otcí a 5 studentů uvedlo, že jsou ve střídavé péči rodičů. Jejich přání je však zdaleka jiné, jelikož do střídavé péče by si přálo být svěřeno 15 z dotazovaných, což potvrzuje mou druhou hypotézu. O tom co děti chtějí a jaká je realita vypovídají výsledky z otázky, zda-li se jich rodiče v době rozvodu ptali, komu by chtěli být svěřeni do výchovy. Jen 9 z 58 studentů odpovědělo, že rodiče jejich názor zajímal. Otázkou ovšem zůstává, jak rodiče s názorem svého dítěte naložili. Přitom v zákoně o rodině stojí, že *dítě, které je schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, má právo obdržet potřebné informace a svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím rodičů týkajícím se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení, v němž se v takových záležitostech rozhoduje.* Navíc v úmluvě o právech dítěte se stát zavázal *zabezpečit dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni. Kromě toho se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu.* Podstatné v této věci bude věk dítěte v době rozvodu. Pokud se jedná o kojence, myslím si, že je rozumné ponechat dítě v péči matky. Pokud se však již jedná o děti dospívající, rodiče by se měli o jejich názor zajímat a po vzájemné dohodě by měli přání dítěte respektovat. Proč by právě dítě, kterému na obou rodičích záleží a má k nim hezký vztah, mělo na rozvod rodičů doplatit nejvíce ze všech. K rozvodu mnohdy patří dluhy jednoho z partnerů, dělení majetku, nebo spor o dítě a to je velkou zátěží pro každou peněženku. Navíc v poslední době kolem sebe slyšíme o finanční krizi, zvyšující nezaměstnanosti a v této souvislosti jsem se jen okrajově zajímala o otázku, zda-li museli studenti z důvodu rozvodu rodičů přestat navštěvovat nějaký kroužek a zda-li je v jejich rodinách řádně plněna vyživovací povinnost. Z výsledků průzkumu se potvrdilo, že rozvod rodičů znamená ztrátu finančního zajištění. A tak místo toho, aby se děti v zájmovém kroužku ozptýlily a

snažily se zapomenout na útrapy rozvodu, je jim i tato šance odejmuta. Mezi respondenty průzkumu je 6 studentů, kteří se své záliby museli vzdát a ve 24 % případů není vyživovací povinnost řádně plněna, což bude začarovaný kruh. Pokud nebude řádně plněna vyživovací povinnost, nelze ani očekávat, že by se mnohdy již v tak vypjatém rodinném rozpočtu našly finance na zájmové kroužky dítěte.

Cílem mé diplomové práce bylo uvědomit si, čím vším si musí děti při rozvodu rodičů projít, jak se v těchto chvílích cítí a jak vše prožívají. Tato práce může mít jistý přínos pro rodiče, jež se chystají ukončit své manželství rozvodem. Pokud zde najdou alespoň jednu věc, která jim pomůže společně s dětmi projít rozvodem s co nejmenší ujmovou, je cíl mé práce splněn. Přála bych si, aby tato práce pomohla těm, kdo se v rozvodové situaci nacházejí a aby rozšířila vědomosti a schopnost vcítit se do tragédie rozpadu rodiny u těch, jejichž život rozvodem zasažen nebyl. Tyto informace mohou být také přínosem pro sociální pracovníky, kteří děti v rozvodovém řízení zastupují a mnohdy si ani neuvědomují jaký psychický dopad na děti rozvod má.

Resumé

Namlouvat si , že děti rozvodem rodičů trpět nebudou by bylo asi dosti naivní. Rozvod pro děti samozřejmě ztrátou je. S touto ztrátou se však podstatně budou lépe vyrovnávat, pokud budou žít v klidu, v pocitu bezpečí a s pocitem, že mají kolem sebe někoho, komu na nich záleží. Takové zázemí však může navodit jen ten rodič, který své pocity ohledně rozvodu zvládne.

Pokud se manželé rozhodnou pro ukončení manželství, setkají se s několika zákony, podle kterých se rozvod manželství v naší zemi řídí. Tyto zákony neurčují pouze práva a povinnosti rodičů , ale týkají se také jejich dětí. Základním právním předpisem , který upravuje podmínky pro povolení rozvodu, úpravu rodičovské odpovědnosti k nezletilým dětem a řadu dalších otázek kolem dětí je zákon o rodině č. 94/1963 Sb. Zákonem, který v nejširším rozsahu upravuje všechny otázky kolem ochrany práv dítěte je zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. V úvodu práce jsem se právě těmito dvěma zákonům věnovala podrobněji. V dnešní době již není nic neobvyklého, když manželský pár tvoří muž a žena, kteří pochází každý z jiné země. Problémy však nastanou, když je toto manželství ukončeno, každý chce zpět do své rodné vlasti a každý chce mít u sebe své dítě. V těchto případech se můžeme setkat s tzv. mezinárodním únosem dítěte, kdy jeden rodič bez svolení druhého rodiče odveze dítě do své vlasti. Kdo a jakou pomoc v těchto případech rodičům nabídne je uvedeno v závěru první kapitoly.

Rodinná atmosféra bývá v období rozvodu prosycena konflikty, zoufalstvím, beznadějí, hádkami, ztrátou jistoty a bezpečí. To vše má přímý negativní dopad na dítě. I ono přichází o základní životní jistotu, jakou představuje harmonická, fungující rodina. Rozvádějící se rodiče jsou najednou sami zaplaveni vlastními bolestnými emocemi, které mohou vyvrcholit do situace, kdy přestanou vnímat potřeby svých dětí. Každé dítě rozvod rodičů prožívá jinak. Jinak jej prožívají malé děti, jinak dospívající děti, jinak chlapci a jinak dívky. Pokud rodič manipuluje s dítětem s cílem diskreditovat druhého rodiče, může u dětí vzniknout syndrom zavrženého rodiče. O pocitech a emocích dětí v době rozvodu a o syndromu zavrženého rodiče pojednává kapitola druhá.

S jistotou můžu napsat, že rozvod rodičů se dětí vždy dotkne. Ve větší míře je na rodičích, aby je následky této těžké životní situace poznamenaly a zasáhly co nejméně. Ve třetí kapitole je uvedeno několik tipů, jak dětem v takové situaci pomoci. Pokud se již rodiče rozhodli pro ukončení manželství, měli by pečlivě uvážit, jak vše sdělí dítěti. Špatně zvolená strategie by mohla zbytečně odstartovat řetězec problémů. Rodiče by měli svým dětem řádně naslouchat. Měli by se zajímat o jejich názory a přání. V této chvíli mám na mysli hlavně přání dětí o tom, s kým by chtěli po ukončení manželství rodičů žít. Když už děti neměly to štěstí, aby jejich rodina zůstala pohromadě, měly by mít alespoň štěstí v tom, že jejich rodiče budou schopni vzájemné komunikace. V opačném případě jak je uvedeno výše, může vše skončit syndromem zavrženého rodiče a jako malou náplast a řešení tohoto problému se pak naskýtá možnost umístit dítě v reintegračním centru. Jistě se najdou děti, které nebudou pomoc a radu hledat jen o rodičů. Můžou se ocitnout v situaci, kdy budou chtít znát názor odborníka a proto je v naší zemi několik telefonických linek, na které se můžou obrátit

Ve své práci jsem chtěla poukázat na průběh rozvodového řízení a na postavení dítěte v tomto procesu. Hlavním cílem bylo vyzdvihnout negativní dopad rozvodu rodičů na děti a poukázat na skutečnost, že v řízení o výkonu rodičovské zodpovědnosti je stále volba střídavé výchovy vzácností.

Anotace

Krutílková Martina. UTB ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, IMS Brno. Postavení dítěte v procesu rozhodování o výkonu rodičovské zodpovědnosti při rozvodu rodičů.

Diplomová práce pojednává o postavení dítěte v procesu rozhodování o výkonu rodičovské zodpovědnosti při rozvodu rodičů. Popisuje legislativu, která se k této oblasti vztahuje, reakci dětí na rozvodovou situaci rodičů podle věku dítěte se zmínkou o syndromu zavrženého rodiče, jež může u dětí jako důsledek rozvodu vzniknout a zaměřuje se na různé možnosti pomoci dětem, které musejí překonat tuto krizovou situaci v rodině.

Klíčová slova

děti, rozvod, střídavá péče, reintegrační centrum, emoce, syndrom zavrženého rodiče

Annotation

Krutílková Martina. University of Tomáš Baťa in Zlín, Faculty of Humanitarian Studies, Institute of Intersectional Studies Brno. Child position during decision making process about achievements of parental responsibility in the course of divorce of the parents.

Diploma work focuses on position of the child during decision making process about achievement of parental responsibility in the course of divorce of the parents. It describes legislature dedicated to this topic, reaction of children on divorce situation of the parents according to the age of child also mentioning parental alienation syndrom, which could appear as a consequence of divorce. The work is further focused on various possibilities of aid to children, who have to surpass this crisis situation in the family.

Keywords

children, divorce, rotational care, reintegration centre, emotion, parental alienation syndrome

Seznam použité literatury

1. Listina základních práv a svobod č.2/1993 Sb.,
2. Nařízení Rady EU č. 2201/2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti
3. Občanský soudní řád č. 99/1963 Sb.,
4. Občanský zákoník č. 40/1964 Sb.,
5. Sdělení MZV č. 104/1991 Sb., o Úmluvě a právech dítěte
6. Sdělení MZV č. 34/1998 Sb., o sjednání Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí
7. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
8. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině
9. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-první ochraně dětí
10. Bakalář, Eduard a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, 124 s. ISBN 80-246-1089-2
11. Colorosová, Barbara. *Krizové situace v rodině* /Přel. Mayerová, Hana/ 1. vyd. Praha: Euromedia Group Ikar, 2008, 240 s. ISBN 978-80-249-1027-7
12. Černá, Marie. *Rozvod, otcové a děti*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, 114 s. ISBN 80-86432-11-4
13. Maňák, Josef a kol. *Kapitoly z metodologie pedagogiky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994, 212 s. ISBN 80-21010312
14. Matějček, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2
15. Matějček, Zdeněk, Dytrych, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002, 128 s. ISBN 80-247-0332-7
16. Novák, Tomáš, Průchová, Bohumila. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007, 144 s. ISBN 978-80-247-1449-3
17. Smith, Heather. *Děti a rozvod* /Přel. Loupová, Hana/ 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 184 s. ISBN 80-7178-906-2
18. Teyber, Edward. *Děti a rozvod* /Přel. Chaloupka, Lukáš, Břejlová, Dagmar/ 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2007, 227 s. ISBN 978-80-7255-163-7
19. Warshak, Richard. *Rozvodové jedy* /Přel. Zounková, Daniela/ 1. vyd. Praha: Triton, 2003, 389 s. ISBN 80-7254-439-X

20. <http://www.czso.cz>
21. <http://www.detskaprava.cz>
22. [http:// www.iustin.cz](http://www.iustin.cz)
23. <http://www.mpsv.cz>
24. <http://www.portal.justice.cz>
25. <http://www.rodina.cz>
26. <http://www.umpod.cz>
27. <http://www.zbynekmlcoch.cz>

Seznam příloh

Příloha č. 1 Vývoj rozvodovosti

Příloha č. 2 Rozvedená manželství s nezletilými dětmi

Příloha č. 3 Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v řízení o nezletilých dětech

Příloha č. 4 Přehled o délce soudního řízení ode dne nápadu do dne právní moci podle předmětu a výsledku

Příloha č. 5 Dotazník

Příloha č. 1

Vývoj rozvodovosti

Rok	Počet návrhů	Povoleno rozvodů	%	Rozvedená manželství s nezl.děťmi	%	Nerозvedená manželství celkem	%
1990	41639	32054	77,0	23136	72,2	9584	23,0
1991	38267	29366	76,6	21053	71,7	8900	23,3
1992	36897	28572	77,4	20486	71,7	7324	22,6
1993	38269	30227	79,0	21760	72,0	8038	21,0

1994	38614	30939	80,1	22289	72,0	7674	19,9
1995	38766	21135	80,3	22108	71,0	7631	19,7
1996	40451	33113	81,9	23438	70,8	7338	18,1
1997	39592	32465	82,0	22603	69,6	7127	18,0
1998	39616	32363	81,7	21636	66,9	7253	18,3
1999	29610	23657	79,9	14177	59,9	5953	20,1
2000	34946	29704	85,0	19067	64,2	5242	15,0
2001	36694	31586	86,1	20549	65,1	5108	13,9
2002	36665	31758	86,6	20412	64,3	4907	13,4
2003	37781	32824	86,9	20705	63,1	4957	13,1
2004	37934	33060	87,2	20805	62,9	4874	12,8
2005	35698	31288	87,6	19210	61,4	4410	12,4
2006	35683	31415	88,0	19003	60,5	4268	12,0
2007	35945	31129	86,6	18408	59,1	4816	13,4
2008	35827	31300	87,4	18196	58,1	4527	12,6

Zdroj : <http://www.czso.cz>

Příloha č. 2

Rozvedená manželství s nezletilými dětmi

Rok	Povoleno rozvodů	Rozvedená manželství s nezl.děťmi	s 1 dítětem	se 2 dětmi	se 3 a více dětmi
1990	32054	23136	12710	8956	1470
1991	29366	21053	11638	8076	1339
1992	28572	20486	11365	7873	1248

1993	30227	21760	12415	8119	1226
1994	30939	22289	12902	8124	1263
1995	21135	22108	12880	8003	1225
1996	33113	23438	13690	8504	1244
1997	32465	22603	13274	8144	1185
1998	32363	21636	12607	7802	1227
1999	23657	14177	8199	5248	730
2000	29704	19067	11084	7015	968
2001	31586	20549	11940	7586	1023
2002	31758	20412	11756	7667	989
2003	32824	20705	11748	7929	1028
2004	33060	20805	11802	7993	1010
2005	31288	19210	10872	7376	962
2006	31415	19003	11004	7085	914
2007	31129	18408	10345	7189	874
2008	31300	18196	10358	6989	849

Zdroj : <http://www.czso.cz>

Příloha č. 3

Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v řízení o nezletilých dětech
Okresní soudy - počet věcí (spisů)

Výchova a výchovná opatření – pro případ po rozvodu svěřeno

	1996	1998	1999	2000	2001	2002
Matce	21111	20161	17915	19791	19929	20415
Otci	1610	1500	1411	1613	1612	1809

Do společné a střídané výchovy obou rodičů	-	28	304	416	444	488
Jiné fyzické osobě než rodiči	97	105	86	127	100	105
	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Matce	20203	19845	18064	17867	16630	16672
Otci	1807	1791	1660	1668	1736	1708
Do společné a střídané výchovy obou rodičů	506	539	584	759	860	896
Jiné fyzické osobě než rodiči	89	97	74	60	77	70

Zdroj : <http://www.portal.justice.cz>

Statistický přehled soudních agend II.

Příloha č. 4

Přehled o délce soudního řízení ode dne nápadu do dne právní moci podle předmětu a výsledku

Okresní soudy - počet věcí (spisů)

Výchova a výchovná opatření – pro případ po rozvodu svěřeno

	méně než 1M.	1-2M.	2-3M.	3-4M.	4-5M.
Matce	411	3051	4814	2907	1640

Otci	48	273	461	279	152
Do společné a střídavé výchovy obou rodičů	29	18	259	154	72
Jiné fyzické osobě než rodiči	0	5	10	10	4
	5-6M.	6-12M.	1-2R.	více než 2R.	
Matce	1084	1900	571	294	
Otci	115	258	88	34	
Do společné a střídavé výchovy obou rodičů	46	101	39	13	
Jiné fyzické osobě než rodiči	12	11	14	4	

Zdroj : <http://www.portal.justice.cz>

Statistický přehled soudních agend II.

Příloha č. 5

Pokyny pro vyplnění dotazníku - **správnou odpověď podtrhněte**

Otázka č.1 Jste student – studentka

Otázka č. 2 Jsou vaši rodiče rozvedeni * ano * ne

Otázka č.3 Kolik let vám bylo v době rozvodu rodičů *do 6 let * 7-9
* 10-13 *14-19

Otázka č.4 Museli jste vypovídat před soudem v případě rozvodu svých rodičů , kdy se jednalo o vašem svěření do výchovy jednoho z rodičů * ano * ne * byl/a jsem malé dítě (do 6 let)

Otázka č.5 Byli jste z důvodu rozvodu rodičů kontaktováni pracovníkem oddělení sociálně právní ochrany dětí * ano * ne * byl/a jsem malé dítě (do 6let)

Otázka č.6 Jen pro ty, kteří v minulé otázce odpověděli ANO

Na jakém místě s vámi vedl pohovor * škola * v místě bydliště *na oddělení sociálně právní ochrany dětí * jiné(jaké)

Otázka č. 7 Kdo vám byl největší oporou v době rozvodu rodičů *jeden z rodičů *sourozenec *kamarád *jiná osoba(kdo)

Otázka č.8 Byli jste jedním z rodičů negativně ovlivňování, aby jste u soudu vypovídali v neprospěch druhého rodiče * ano * ne * byl/a jsem malé dítě (do 6 let)

Otázka č. 9 Komu jste po rozvodu rodičů byli svěření do péče * matka * otec * střídavá péče * jiná osoba (kdo)

Otázka č. 10 Komu by jste chtěli být svěření do péče * matka * otec * střídavá péče * jiná osoba(kdo)

Otázka č. 11 Zeptali se vás rodiče komu chcete být svěření do péče * ano * ne

Otázka č.12 Bylo vám bráněno ve styku s jedním z rodičů * ano * ne

Otázka č.13 Měli jste z důvodu rozvodu rodičů osobní konflikty * ve škole * v kolektivu vrstevníků * v rodině * neměl * jinde (..... kde)

Otázka č. 14 Vyvolal u vás rozvod rodičů *obavu * zlost * smutek * strach * nejistotu *zklamání * deprese *úzkost * nespavost * pocit viny *.....(něco jiného) poz. lze označit více odpovědí

Otázka č. 15 Měl u vás rozvod rodičů za následek * zdravotní potíže * problémy se soustředěním * výbuchy agrese * delikventní chování * užívání drog * užívání alkoholu * záškoláctví * poz. lze označit více odpovědí

Otázka č. 16 Museli jste po rozvodu rodičů přestat navštěvovat nějaký zájmový kroužek z důvodu nedostatku financí v rodině * ano * ne * žádný jsem nenavštěvoval/a

Otázka č. 17 Je ve Vaší rodině řádně plněna vyživovací povinnost * ano * ne

Otázka č. 18 Kontaktovali jste z důvodu rozvodu rodičů nějakou krizovou linku * ano (.....jakou) * ne